

SEVERNA AMERIKA

Spremno besedilo k zbirki diapozitivov

SEVERNA AMERIKA

Spremno besedilo k zbirki diapozitivov

Ljubljana, 1997

Severna Amerika

Spremno besedilo k zbirki diapozitivov

Založnik: *Ljubljansko geografsko društvo*

Zanj: *Irena Rejec Brancelj*

Urednik: *Mirsad Skorupan*

Učni pripomoček je pripravila skupina Ljubljanskega geografskega društva.

Avtorji fotografij: *Darko Bencik, Bojan Breclj, Borut Drobnjak, Eva Jeler Feguš, Matej Gabrovec, Rado Genorio, Anton Gosar, Drago Kladnik, Stane Klemenc, Roman Šimec, Metod Vojvoda*

Avtorji besedila: *Borut Drobnjak, Matej Gabrovec, Anton Gosar, Drago Kladnik*

Strokovni recenzenti: *prof. Matjaž Napokoj, Darja Resnik, dr. Metod Vojvoda, prof. Marjeta Vidmar*

Lektorirala: *Vita Žerjal Pavlin*

Oblikovanje in tehnična ureditev: *člani Ljubljanskega geografskega društva*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
913 (7)(084.12)

Severna Amerika - [Projekcijsko gradivo] / [učni pripomoček je pripravila skupina Ljubljanskega geografskega društva; avtorji fotografij Anton Gosar ... et al.]. - Ljubljana: Ljubljansko geografsko društvo, 1997

-- Severna Amerika. Spremno besedilo k zbirki diapozitivov /
[avtorji besedila Drago Kladnik ... et al.]

ISBN 961-6050-04-4

1. Gosar, Anton
70778112

Seznam diapozitivov k zbirki Severna Amerika

1. New York - poslovno središče sveta
2. Toronto - kanadsko velemesto na obali Ontarijskega jezera
3. Seattle - gospodarsko središče severozahodnega dela ZDA
4. Boston - pristanišče na obali Atlantskega oceana
5. Vancouver - zahodno kanadsko okno v svet
6. Atlanta - olimpijsko mesto
7. Las Vegas - največje zabavišče na svetu
8. San Francisco - biser na obali Tihega oceana
9. Foster City - novo naselje v somestju San Francisca
10. San Diego - širjenje mesta
11. San Francisco, stari tramvaj - mestni simbol
12. New York, značilen mestni utrip
13. Ottawa, prestolnica Kanade
14. Turistično središče v Alberti
15. Zimskošportno središče Vail v Skalnem gorovju
16. Naselje na Havajih
17. Taos - značilno naselje v Novi Mehiki
18. Miami - središče Floride
19. Atlantska obala pri Bostonu
20. Tihomorska obala v megli
21. Misisipi - osrednji ameriški veletok
22. Columbia, industrijska cona in rečno pristanišče v Portlandu
23. Trajekt na Reki svetega Lovrenca
24. Pristanišče v Seattlu
25. Minnesota, železarstvo
26. Chicago, pridobivanje pitne vode iz jezera
27. Chicago, O'Hare - najbolj prometno letališče sveta
28. Nakupovalno središče v Minneapolisu
29. Rudnik zlata v Koloradu
30. Naftna polja v Kaliforniji
31. Nahajališča železove rude v Minnesoti
32. Obrtno-industrijska cona na Floridi
33. Plavljenje lesa v Alberti
34. Termoelektrarna v Arizoni
35. Hidroelektrarna na reki Columbii
36. Industrijsko predmestje Denverja
37. Industrija v Tacomi
38. Predelava lesa v Britanski Kolumbiji
39. Industrijska cona v Severni Karolini
40. Skladiščno-transportna cona v Minnesoti
41. Značilna namakalna pokrajina na zahodu prerij

42. Namakalni sistemi v Kaliforniji
43. Kmetijska pokrajina s farmami
44. Sadovnjak v Kaliforniji
45. Kapljično namakanje
46. Žitna farma v ZDA
47. Nasad bombaža v Georgiji
48. Živinorejska kmetija v Alberti
49. Kmetijska pokrajina v Britanski Kolumbiji
50. Žitni silosi v Alberti
51. Pokrajina v Apalačih
52. Pokrajina v Wyomingu
53. Aljaško gorovje z Mount McKinleyjem
54. Lesotundra na severozahodu celine
55. Ledeniško preoblikovana pokrajina v Skalnem gorovju
56. Mount Saint Helens
57. Kratrsko jezero v Kaskadnem gorovju
58. Reka Columbia v Britanski Kolumbiji
59. Prerija v Montani
60. Apalači
61. Planota Ozark
62. Kmetijska pokrajina v Arkansasu
63. Dolina smrti
64. Badlands v Južni Dakoti
65. Selektivna erozija v kanjonu Bryce
66. Veliki kanjon reke Kolorado
67. Sušno rastje na jugozahodu ZDA
68. Puščavska pokrajina v rdečih peščenjakih Doline spomenikov
69. Ostanke indijanske civilizacije v Novi Mehiki
70. Vigvam - indijanski šotor
71. Spomin na državljansko vojno
72. "Divji zahod"
73. Mormonsko središče v Salt Lake Cityju
74. Zabaviščni utrip ameriških mest
75. Otroci na ulici New Orleansa
76. Židje v sinagogi
77. Baptistična cerkev
78. Ilegalni prebeg iz Mehike v ZDA
79. Aljaska, hiše na kolen
80. Značilna kanadska arhitektura
81. Uporaba lesa v gradbeništvu
82. Prvi koraki na Luni
83. Golden Gate - simbol San Francisca
84. Parnik na Misisipiju

85. Gejzir v narodnem parku Yellowstone
86. Orjaške sekvoje v Kaliforniji
87. Meteorski krater v Arizoni
88. Los
89. Aligator
90. Bizon

1. New York - poslovno središče sveta

Pogled na osrednji Manhattan med rekama Hudson in East River z območja najstarejše poselitve (Battery). Za vrednost zdajšnjih 24 USD kupnine, ki so jo plačali indijanskemu plemenu Manhate, so leta 1624 valonski priseljenci na ustju reke, ugodnem za pristanišče, zgradili mesto New Amsterdam. Za središče svetovnega kapitalskega trga je veljalo že v 19. stoletju, velemesto v zgradbenem smislu pa je postalo v dvajsetih letih 20. stoletja, ko so granitno podlago prevrtali za podzemsko železnico in leta 1932 dogradili 381 m visok nebotičnik Empire State Building (sredi slike), takrat najvišjo stavbo na svetu. Po mogočnosti jo še dandanes prekaša manj kot ducat stavb sveta. Med njimi tudi stavbi dvojčici Svetovnega trgovinskega centra (World Trade Center), visoki 411 m (od koder je tudi posnetek), v finančni četrti (Financial District). Na utrip finančnega poslovanja v okoliških stavbah in na Wall Streetu (v spodnjem, bližnjem delu slike) se odzivajo vsa svetovna denarna središča. Visoke stavbe odražajo izredno drago zazidalno zemljišče, ki ga je potrebno kar najbolj učinkovito koristiti. Ulice v mestnem središču s pravilnim tlorisom so postavljene v obliki šahovnice; glavni ulici sta Broadway (Široka pot) in Fifth Avenue (Peta avenija). S 7,4 milijoni prebivalcev New York ne sodi (več) med največja mesta sveta, finančno-gospodarsko pa je še vedno krepko v ospredju. Večina teoretikov mu pripisuje najvišje mesto v svetovni hierarhiji naselij.

2. Toronto - kanadsko velemesto na obali Ontarijskega jezera

Po površini druga največja država sveta ima izrazito enostransko razporeditev prebivalstva: devet desetih ljudi živi na desetini ozemlja na jugu, v pasu ob meji s sosednjimi Združenimi državami Amerike. Toronto, v katerem živi več kot četrtina prebivalstva Kanade, je poslovno središče države. Glavno mesto Ottawa s 300.000 prebivalci je desetkrat manjše. Toronto je po zgradbeni sestavi tipično ameriško mesto. Po obsegu sorazmerno skromno poslovno središče (Central Business District ali kratko CBD; imenovano tudi Downtown) z visokimi stavbami obdajajo prometni in industrijski pas, izobraževalne četrti in obsežna stanovanjska predmestja. V poslovnem središču izstopajo stavbe bank in zavarovalnic (na sliki), ob njem, nad osrednjo železniško postajo, pa se dviguje 511 m visok televizijski stolp, "The CN Tower" (od koder je narejen posnetek).

3. Seattle - gospodarsko središče severozahodnega dela ZDA

Seattle je pristanišče ob zalivu Puget Sound in s pol milijona prebivalci največje mesto v državi Washington na severozahodu ZDA. Mesto je bilo ustanovljeno šele sredi 19. stoletja, ko so sem preko Skalnega gorovja prišli prvi beli

priseljenci. Sprva je skromna naselbina živetarila, glavna dejavnost je bila lesna industrija. Zaradi prevlade moških prebivalcev je eden izmed ustanoviteljev mesta z vzhodne obale pripeljal 57 nevest. Hiter razvoj ob koncu 19. stoletja je mestu prinesla zlata mrzlica, saj je bil takrat Seattle izhodišče za pot proti severu k rudnikom zlata v Kanadi in na Aljaski. Leta 1916 je v severnih predmestjih William Boeing ustanovil tovarno letal. V šestdesetih letih je bilo mesto gospodarsko povsem odvisno od te industrije, saj je bila v njej posredno ali neposredno zaposlena kar četrtina vseh prebivalcev. Sodobno zasnovano mestnega središča, ki ga vidimo na sliki, je vzpodbudila svetovna razstava leta 1962.

4. Boston - pristanišče na obali Atlantskega oceana

Boston s 4,1 milijonom prebivalcev je glavno mesto zvezne države Massachusetts. Je eno najstarejših mest v Združenih državah, saj so ga že leta 1630 ustanovili angleški puritanci. V mestu se je leta 1773 začela vojna za neodvisnost ZDA, ko so se s tako imenovano "bostonsko čajanko" kolonisti uprli angleški nadvladi. Pristaniško mesto, ki se razteza ob zalivu Massachusetts, se je prvotno razvijalo kot središče starega industrijskega pasu oziroma kot njegova uvozna luka za surovine. Danes je trgovsko, gospodarsko in kulturno središče Nove Anglije. Mesto je znano po industriji z visoko tehnologijo, v predmestju Cambridge sta znamenita Harvardska univerza in Tehnološki inštitut zvezne države Massachusetts. Na sliki so sodobne stolpnice v mestnem središču ob pristanišču.

5. Vancouver - zahodno kanadsko okno v svet

Na obali Pacifika, ob končni postaji kanadske transkontinentalne železnice, je sredi 19. stoletja zrastle pomembno pristanišče. Umestilo se je ob ustju reke Fraser, ki se izliva v morje v skrajnem južnem delu mesta. Na sliki je zaliv False Creek (Varljivi pritok). Sprva je bilo mesto pomembno središče lesnopredelovalne industrije in izhodišče iskalcev zlata (podobno kot Seattle). Po Notranjem prelivu (Inside passage) so odpluli proti Aljaski in severu Britanske Kolumbije (Klondike Trail). Svetovna razstava leta 1986 je svetu pokazala drugačno, sodobno podobo tega velemesta. Danes slovi kot središče finančnega poslovanja in kanadske računalniške industrije, obenem pa je izredno pomembno prometno vozlišče za trgovanje z razvitimi in razvijajočimi se pacifiškimi in azijskimi gospodarstvi. Je turistično najbolj obiskano mesto kanadskega pacifiškega oboda.

6. Atlanta - olimpijsko mesto

Mesto je zgodovinsko središče ameriškega Juga, znano predvsem iz romana M. Mitchel V vrtincu in mnogih filmskih upodobitev. Ima 3,1 milijon prebivalcev. Za sodobno generacijo Američanov je Atlanta sinonim za Coca Colo, komunikacije AT&T in televizijsko družbo CNN (na sliki). Omenjena podjetja simbolizirajo ameriški način življenja in razmišljanja. Urbana ureditev Atlante odraža del teh značilnosti. Obsežni prostori za parkiranje so ob nedeljah povsem opusteli. Življenjski utrip ob koncu tedna se osredotoči v predmestjih, poslovno središče znova zaživi v ponedeljek. Izjema so športne dvorane in igrišča, ki obkrožajo poslovno četrt in so zrastle na zemljiščih, ki so bila vse do sedemdesetih let 20. stoletja namenjena industriji. Košarkarska dvorana Georgia Dome (na sliki) z 20.000 sedeži je domače igrišče Jastrebov (Atlanta Hawks), moštva ameriške profesionalne lige National Basket Association (kratko NBA, Državna košarkarska zveza). Kmalu bodo to dvorano podrli in zgradili novo s trikrat večjim obsegom. Atlanta je leta 1996 gostila 26. poletne olimpijske igre moderne dobe.

7. Las Vegas - največje zabavišče na svetu

Las Vegas je mesto sredi puščavskega južnega dela zvezne države Nevada na zahodu ZDA. Mesto je leta 1931 pred legalizacijo igralnštva in pred pričetkom gradnje 221 m visokega jezua Hoover Dam na reki Kolorado v bližini imelo le 5100 prebivalcev. Delavci so v novonastalih igralnicah pustili velik del zaslužka; hiter razvoj mesta je pospešilo dejstvo, da je bila Nevada takrat edina država v ZDA, kjer je bilo dovoljeno hazardiranje. Mesto ima že več kot milijon prebivalcev in velja za najhitreje rastoče mesto v Združenih državah. Počasi izgublja sloves mesta greha in mafijskih poslov. Z organizacijo športnih prireditev skuša privabiti ljubitelja športa, poleg tega pa želi pritegniti tudi turiste z družinami. Tako nekateri hoteli že po zunanem, precej kičastem izgledu, želijo postati privlačni za otroke. Tem so namenjene različne prireditve in plavalni bazeni, vendar so v vsakem hotelu še vedno v ospredju stotine igralnih avtomatov. Las Vegas ima največ hotelskih sob na svetu, zdaj jih je že okoli 100.000. Na sliki je pogled s 350 m visokega stolpa Stratosphere Tower na nekaj večjih hotelov ob glavni ulici The Strip.

8. San Francisco - biser na obali Tihega oceana

Zaradi izredno ugodne naravnogeografske lege (blago podnebje, globok morski zatok) ob Pacifiku je bil nastanek mesta in pristanišča nekaj samoumevnega. Posebno po letu 1848, ko je "zlata mrzlica" pripeljala v Kalifornijo oziroma v

bližnje gore (Sierra Nevada) na tisoče ljudi, iskalcev sreče. Dejstvo, da mesto stoji takorekoč na eni najbolj dejavnih prelomnic sveta, ni motilo nikogar. Potresi in požari so mesto nekajkrat prizadeli. Potres z močjo 8,3 stopnje po Richterjevi lestvici je leta 1906 porušil večino lesenih stavb, v naslednjih treh dneh pa je požar uničenje dokončal. V treh letih so mesto obnovili in posodobili. Nazadnje je potres prizadel mesto leta 1989, ko se je delno zrušila tudi konstrukcija mostu Bay Bridge (na sliki), ki poslovno središče povezuje z Oaklandom na drugi strani zaliva. Otočka na sliki sta Yerba Buena Island (Otok dobre paše) in Treasure Island (Otok zakladov). Izven objekta je ostal tretji otok Alcatraz, znan po nekdanjih zaporih (danes pomembna turistična točka). Na obali je vidno staro pristanišče s številnimi pomoli, imenovanimi pieri; lesene stavbe na njih so preurejene v trgovinice in gostišča. Na pomolu št. 39 se je naselila kolonija morskih levov.

9. Foster City - novo naselje v somestju San Franciscu

Strateško pomembna mesta, kot je San Francisco, se nezadržno širijo. Število prebivalcev se je od petdesetih let 20. stoletja podvojilo na 6,3 milijone. (somestje San Francisco - Oakland). Posebno izrazito se mesto širi proti jugu, na močvirna zemljišča ob pomembnem mednarodnem letališču. Ob avtocesti št. 101 urbanizirano območje sega približno sto kilometrov daleč. Vzrokov za urbano širitev je več, omeniti pa velja Silicijevo dolino (Silicon Valley), ki je proti jugu naravni podaljšek zaliva San Francisco in postaja v dobi računalništva drugo zaposlitveno jedro regije (somestje San Jose - Santa Clara - Palo Alto). Ker gre za zaposlitev visokospecializirane delovne sile, se nova naselja prilagajajo kupni moči priseljencev. Z načrti za Foster City so pričeli po letu 1970 (na začetku računalniške revolucije), izgradnje pa še niso dokončali. K večini hiš so iz reke San Mateo (na sliki) speljali kanale. Lastniki hiš enako udobno vstopajo v jahte, zasidrane pred hišami, kot v garažah parkirane limuzine.

10. San Diego, širjenje mesta

Po razmerju med številom prebivalcev in površino pozidanega zemljišča so ameriška mesta nedvomno svetovni prvaki. Nikjer drugje se suburbanizacija ni tako na široko razmahnila. Mestne razvojne družbe (Developing Agencies) so profitno naravnane, cene zemljišča se prilagajajo povpraševanju. Cenovno različne enodružinske hiše z "ohišnico" (travnikom) oziroma mestne četrti za različne socialne skupine rastejo kot gobe po dežju. Večletno odplačevanje hipoteke omogoča nakup hiše na prestižni lokaciji tudi srednjemu sloju. Pogosto se zato na tržišču nepremičnin uporablja izrek: "Ne zaslužim dovolj, da bi najel

stanovanje, raje kupim hišo". El Cajon, gričevnato predmestje San Diega (na sliki) velja za prestižno območje, saj ga ne doseže hladen in vlažen zrak s poletno meglo iznad Pacifika. Sodobni urbanisti so zaradi ekološke osveščenosti prisiljeni upoštevati pokrajinsko podobo (vsaj do določene mere); s posegi je pretirano ne spreminjajo in skrbijo za sprotno ozelenitev. Za ameriška mesta nekdanj tako značilno cestno šahovnico (pravokotna križanja avenij in cest) nadomeščajo po slemenih in pobočjih vijugajoče se ceste. Najti naslov (znanca, prijatelja) je bilo svojčas lahka naloga; v naseljih, kakršno je na sliki, je to opravilo postalo težavnejše.

11. San Francisco, stari tramvaj - mestni simbol

Stari tramvaj je simbol San Francisca. Leta 1873 so na ponekod strmih ulicah začeli uporabljati prve odprte tramvaje za javni prevoz. V šestdesetih letih 20. stoletja je postal sistem tramvajev zastarel, vendar so ga do leta 1984 obnovili. Hrupni, pisani tramvaji so zelo priljubljeno prevozno sredstvo domačinov in turistov. Povezujejo večino glavnih ulic v mestnem središču. Na sliki je tramvaj, ki vozi po ulici Hyde St. v neposredni bližini glavnega pristanišča. Turisti v San Franciscu si lahko ogledajo tudi muzej, ki prikazuje razvoj tramvajev v mestu.

12. New York, značilen mestni utrip

Poslovne četrti mest so svojevrstna zmes trgovin, agencij, prodajaln, zabavišč, bank in uradov. Nekdanja industrija in stanovanja so iz njih že povsem izginili. Poslovno središče živi le med 8. uro dopoldan in 5. uro popoldan, kolikor traja delavnik. Takrat je lahko zanimivo in zabavno tudi za turista. New York je deloma še vedno izjema. Načeloma se poslovne četrti in sosednje, nekdanj cvetoče proizvodne industrijske soseke v sodobni Ameriki soočajo z velikimi problemi. So nočna mora mnogih županov (ter mestnih svetov in države). Vrsta revitalizacijskih poskusov, ki so sledili selitvi mestotvornih funkcij v predmestja, v obrtno-industrijske cone ter nakupovalna središča, je propadla. Sodoben koncept revitalizacije poskuša poslovne četrti, vsaj v enem delu, nameniti tudi turističnim dejavnostim. Urejanje mestnega središča v slogu 19. stoletja je postalo pravilo (viktorijanska prenova).

13. Ottawa, prestolnica Kanade

Glavno mesto Kanade leži ob istoimenski reki po kateri poteka meja med provincama Ontario in Quebec. Reko Ottawa so v preteklosti izkoriščali za žage in mline, v sedanjem času pa za hidroelektrarne (na sredini fotografije). Leta 1857 je kraljica Viktorija odločila, da bo Ottawa kanadska prestolnica na osnovi njene lege in nevtralnega položaja med vzhodnim in zahodnim delom Kanade. Zahodni, francosko govoreči del Kanade (Quebec) v zadnjem času teži k odcepitvi in samostojni državi. Ottawa je danes politično in kulturno središče države, ki se ponaša z dvema univerzama, bogatimi muzeji in galerijami.

14. Turistično središče v Alberti

Turizem je ena izmed najpomembnejših gospodarskih panog v Severni Ameriki. Tudi Kanada ni izjema. Eno izmed njenih najbolj privlačnih območij je ledeniško preoblikovano visokogorje v Skalnem gorovju (Rocky Mountains), ki je že od konca 19. stoletja razglašeno za narodni park Banff. Nekoliko bolj proti severu je mlajši narodni park Jasper. Oba skupaj sta v smeri sever - jug razpotegnjena več sto kilometrov daleč. Skozi Banff je speljana železniška proga med Vancouvrom in Torontom, ki vodi tudi prek bližnjega olimpijskega mesta Calgaryja. Glavno turistično središče je mestece Banff z malo manj kot 5000 prebivalci. Nastalo je in se v obliki šahovnice razvilo tam, kjer ob tektonski prelomnici na plan prihajajo topli vrelci. Turistični utrip je posebno živahen v poletnih mesecih, številna smučišča pa privabljajo obiskovalce tudi v sicer mrzli zimi.

15. Zimskošportno središče Vail v Skalnem gorovju

Skalno gorovje (Rocky Mountains) je pozimi marsikje raj za smučarje. Območja bližja Tihemu oceanu so pozimi bogato obdarjena s snegom, bolj oddaljena na vzhodni strani pogorja pa so na višjih nadmorskih višinah. Turistično mesto Vail ima hotele na nadmorski višini dobrih 2000 m, na dnu doline pa je speljana pomembna avtocesta iz Denverja prek Las Vegasa proti Los Angelesu. Nepregledna smučišča so razpršena širom po okoliških pobočjih, ponekod tudi nad zgornjo gozdno mejo, ki tu poteka okoli 3500 m visoko. Prevlada magmatskih kamenin je razlog za neprestrma pobočja pa tudi ledenodobna poledenitev tu Skalnega gorovja ni v večji meri preoblikovala. Veliki hoteli so le v središču kraja, sicer prevladujejo manjše, družinske prenočitvene zmogljivosti. Vail je srečno ime slovenskega alpskega smučanja; tu se je z zlato medaljo okitila Mateja Svet.

16. Naselje na Havajih

Havajske otoke, ki jih je "zahodni" civilizaciji leta 1778 razkril slavni pomorščak James Cook, so že med letoma 300 in 600 našega štetja poselili Polinezijci. Sprva so še ostali neodvisno kraljestvo, v 19. stoletju pa se je začela povečevati navezanost na Združene države. Leta 1893 je bila odpravljena kraljevina, leta 1898 so otoke zasedle ameriške čete, dve leti pozneje so postali del ozemlja Združenih držav in od leta 1959 so njihova 50. zvezna država. Na Havajih živi dober milijon prebivalcev, zaradi tropskega podnebja pa so tudi priljubljen turistični cilj petičnih Američanov in v zadnjem času vse bolj tudi Japoncev. Hoteli so zgoščeni na obalah. V notranjosti so naselja domačinov, prilagojena toplemu podnebju. Lesene hiše stoje razmaknjeno druga od druge in spominjajo na turistične bungalovske soseske. Najbrž ni potrebno posebej poudariti, da je eden izmed najpomembnejših simbolov ameriškega načina življenja učinkovita klimatska naprava.

17. Taos - značilno naselje v Novi Mehiki

Na jugozahodu Združenih držav je ponekod še opazna samosvoja arhitekturna dediščina, v bistvu naslednica starosvetne indijanske civilizacije. Zanj značilni gradbeni material je glina, pomešana s slamo in posušena na zraku. Največ tovrstnih vasic je na območju mesta Santa Fe v Novi Mehiki. Po indijanskem ljudstvu Pueblo, katerega del še vedno živi v značilnih utrjenih vasicah, se te imenujejo pueblo. Še več jih je v Mehiki; na španske zavojevalce so naredile tako močan vtis, da se je beseda pueblo prenesla v španski jezik in pomeni vas. Na fotografiji je novejši, belski del Taosa, mesteca okrog 120 km severovzhodno od Santa Feja. Le 4 km od tod je indijanski pueblo, kjer prvotni prebivalci Amerike živijo še delno odmaknjeno življenje, a vse bolj prežeto z neustavljivo komercializacijo. Zaradi sušnosti je bila zidava izvedena tako, da so bile strehe obenem terase; z njih je bil prvotno tudi vhod v hišo. V ozadju je pogorje Sangre de Cristo (Kristusova kri) na jugu Skalnega gorovja.

18. Miami - središče Floride

Miami je pomembno trgovsko pristanišče in največje mesto severnoameriškega subtropskega pasu (2,1 milijon prebivalcev). Stoji ob Atlantskem oceanu, obliva ga vedno topel Zalivski tok. Del mesta na sliki (Miami Beach) stoji na peščeni plaži ob lagunah in je turistično središče ter izhodišče za ladijska potovanja, predvsem križarjenja po Karibih. V njem so že pred 2. svetovno vojno odprli igralnice, hotele in zabavišča. Tod imajo rezidence pomembne ameriške in svetovne osebnosti javnega življenja. Mesto je tudi, ob Los Angelesu, največje

demografsko in gospodarsko mostišče Latinske Amerike v Združenih državah. Po kubanski revoluciji leta 1959 je postalo pribežališče številnih političnih in ekonomskih migrantov iz širšega območja. Po vsaki revoluciji ali nestabilnosti v Južni ali Srednji Ameriki mesto preplavi val beguncev. V času marčevsko-aprilskih pomladnih počitnic ga obišče na tisoče študentov ameriških kolidžev, je pa tudi cilj številnih evropskih turistov.

19. Atlantska obala pri Bostonu

Boston je najbolj proti severu pomaknjeno večje atlantsko pristaniško mesto v Združenih državah. Mestno jedro je nastalo na pomolu med dvema rekama, ki sta v morje nanesli precej grušča in izoblikovali neizrazit deltasti tip obale. Zaradi hladnega toka morje, kljub vabljeni plaži na levi strani fotografije, niti v poletni vročini ni primerno za kopanje. Mesto se je z gradnjo družinskih hiš razširilo tudi v nekdanjo podeželsko okolico. Njive, travnike, pašnike in gozdiče so ponekod povsem izpodrinile nove hiše, kakor je na otoku sredi fotografije, ki ga s kopnim povezuje ozek nasip, po katerem je speljana dovozna cesta. Med na gosto pozidanimi stavbami je precej drevja.

20. Tihomorska obala v megli

Tihomorska obala poleti izgleda še precej bolj negostoljubna in turobna od atlantske. Hladno morje povzroča, da se vlažne zračne gmote zgoščajo v dokaj gosto megleno plast, skozi katero v severnem delu le tu in tam sramežljivo pokuka sonce. Prizor je z velikega kanadskega otoka Vancouver, zahodno od istoimenskega mesta. Bolj ko je vroče v zaledju obale, gostejša je megla, saj topel zrak vsebuje več vlage, temperaturna razlika pa je večja. Takšen vremenski tip se vleče daleč proti jugu, vse do mehiške državne meje. Morje v okolici Los Angelesa je sredi dneva, ko se razkadijo meglice, na videz sicer vabljivo, a je v njem le malo kopalcev. Precej ljudi si pred kopanjem ali vodnimi športi nadene neoprenske obleke. Razbesneno zimsko morje na obalo neprestano odlaga drevesna debla, ki jih naplavlajo kanadske in aljaške reke, prenašajo pa jih morski tokovi.

21. Misisipi - osrednji ameriški veletok

Podobno kot je bila Reka sv. Lovrenca z Velikimi jezeri poselitveni in razvojni koridor ameriškega Severovzhoda, je reka Misisipi s pritoki omogočila odkritja in napredek v osrednjemu delu celine. Izvira v ledeniškem jezeru Itasca v državi Minnesota, v severno-južni smeri preči deset ameriških zveznih držav in se po

5400 kilometrih toka, ki je v spodnjem delu zelo vijugast, pri New Orleansu v Louisiani izliva v Mehiški zaliv. Poleg omenjenega mesta v rečni delti so ob reki zrastle še tri milijonska mesta, pomembna središča ameriškega gospodarskega življenja: Memphis, St. Louis in somestje Minneapolis-St. Paul (na sliki). Sredi tridesetih let 20. stoletja, v času Rooseveltovega New Deal (Nove ureditve) so se lotili temeljite regulacije reke in pritokov (Missouri, Arkansas; Ohio, Tennessee). Takrat so se na to pomembno prometno žilo navezali še Chicago, Kansas City in Cincinnati. Izmenjava železove rude in premoga ter drugih dobrin po reki je omogočila industrijski razvoj ne le ameriškega Srednjega zahoda (Midwest, Heartland), temveč tudi Juga (South) in pokrajin ob Mehiškem zalivu. Kljub temu je zaradi rodovitnosti večina pokrajinske podobe ob reki ohranila podeželski videz. Dolgotrajne pomladne poplave, ki so jih bili kraji ob Missouriju in Misisipiju deležni v letih 1995 in 1996, so sprožile razmišljanja o tem, ali ni šel človek pri "betoniranju" reke, misleč le na gospodarske prednosti, predaleč.

22. Columbia, industrijska cona in rečno pristanišče v Portlandu

Reka Columbia je najmogočnejša reka ameriškega Severozahoda (Northwest) oziroma ameriškega pacifiškega oboda. Izvira v ledeniških jezerih kanadskega dela Skalnega gorovja (Rocky Mountains), izpod tamkajšnje najvišje gore Mt. Robson (3954 m). Po prebitju Kaskadnega gorovja (Cascade Range) v Oregonu se po 1983 kilometrih, pri mestecu Astoria, izliva v Tihi Ocean. Njeno vodnatost in ribje bogatsvo so cenili že zgodaj. Indijanci, ki so živeli ob njej, niso bili lovci, ampak ribiči; po njej plavajo k drstiščem in nazaj k povirju reke ogromne jate lososov. Na območju brzic so pred 2. svetovno vojno in po njej zgradili mogočne hidroelektrarne; najbolj znani sta Grand Coulee Dam v državi Washington in Bonneville Dam pri Portlandu. Do tega velemesta (1,6 milijonov prebivalcev) na sotočju Columbie in Willamette plujejo ladje čezocanke 120 km daleč v notranjost celine. Poleg San Francisca in Seattla je Portland najpomembnejše tihomorsko pristanišče in gospodarsko mostišče Daljnega vzhoda v Ameriki. Večina japonskih in korejskih proizvajalcev avtomobilov ga je izbrala za pristanišče, kjer raztovarjajo ože svoje izdelke za potrebe ameriškega tržišča. V pristanišču je na temelju lokalnih virov (rudnine, les, žita) in uvoženih surovin (nafta) zrastle vrsta sodobnih industrijskih obratov (na sliki).

23. Trajekt na Reki svetega Lovrenca

Reka svetega Lovrenca je najpomembnejša vodna pot v Severni Ameriki, saj Velika jezera povezuje s širjavami Atlantskega oceana. Izliva se v Zaliv sv. Lovrenca, ki ga proti oceanu zapirata dva otoka - kanadski provinci: Nova Fundlandija in Nova Škotska. Po Reki sv. Lovrenca so potovali raziskovalci in kolonizatorji ameriškega Srednjega Zahoda (Midwest) pa tudi slovenski misionar, škof Baraga. Ob njej so se naselile številne narodnosti: ob spodnjem in srednjem toku Francozi, ob zgornjem toku in Velikih jezerih pa mešanica evropskih in (v novejšem času) svetovnih narodov. Med mestoma Toronto in St. Catherines ob jezeru Ontario živi vsaj tri četrtine slovenskega življa v Kanadi. Mogočna reka daje energijo, zato se je tu najprej namestila lesna industrija, kasneje tudi druge. Na posameznih mestih je Reka sv. Lovrenca široka več kilometrov, zato so pri večjih mestih prek nje uredili prevoz s trajekti. Nanje nalože tudi vlake (na sliki), ki na drugem bregu nadaljujejo pot po tirih.

24. Pristanišče v Seattlu

Seattle je najpomembnejše pristanišče na severozahodu ZDA. Med ameriškimi pristanišči je najbližje azijskemu Daljnemu vzhodu, zato je usmerjeno predvsem v trgovanje z njim. Tako velik del prometa predstavlja uvoz japonskih avtomobilov. Pristanišče je specializirano predvsem za promet z ladijskimi zabojniki. Pomemben je tudi lokalni trajektni promet z mesti ob zalivu Puget Sound in kanadskim mestom Victoria na otoku Vancouver. Pristanišče ima ugodno naravno lego ob globokem Elliott Bayu, ki je stranski zaliv obsežnejšega zaliva Puget Sound. Ta se razteza v smeri sever - jug, od pacifiške obale pa ga ločijo ledeniško preoblikovane Olimpijske gore (Olympic Mountains).

25. Minnesota, železarstvo

Sotočje rek Minnesota in Misisipija (na sliki) pri St. Paulu je od nekdaj slovelo kot pristanišče, kjer so prelagali ali porabnikom dostavljali tri pomembne dobrine ameriškega Srednjega zahoda: žita, premog in železovo rudo. Sodobna silosa (v ozadju) in rečna barkača s premogom na sliki sta znak, da je za žito in premog pristanišče še dejavno. Prazna zemljišča ob sotočju pa dokazujejo, da je skladiščenje rude iz nekdaj najbolj donosnih rudnikov železove rude na severu Minnesota zamrlo (glej besedilo k sliki št. 31). Zaradi cenenosti pridobivanja rude v odprtih kopih (Brazilija, Afrika) in zaradi sodobne preobrazbe celotne ameriške industrije, ne nazadnje tudi iz ekoloških vzrokov, so številne majhne in velike železarske obrate zaprli (denimo Gary pri Chicagu) oziroma na njihovem mestu zasnovali specializirane proizvodne celice tako imenovane čiste industrije.

26. Chicago, pridobivanje pitne vode iz jezera

Metropolitanska regija Chicaga je z 8,2 milijonoma prebivalcev takoj za Los Angelesom (14,6 milijonov) in pred New Yorkom drugo največje ameriško mestno območje. Mestni razvoj in prebivalstveno rast je pogojeval položaj ob skrajnem zahodnem ustju Velikih jezer, ob Michiganskem jezeru, in na robu Velikih planjav (Great Plains) ameriškega Srednjega zahoda. Obširna območja industrije, kamor so h kvalificirani delovni sili po vodni poti vozili premog in železo ter druge dobrine, so sredi sedemdesetih let 20. stoletja odmirala. Celotnega območja ob jezerih se je oprijelo nezavidljivo ime "The Rust Belt" (Pas rje). Zahodno jedro tako imenovane celinske sredice (The Continental Core) je bilo pri preobrazbi, v nasprotju z vzhodnim (New Yorkom), vezano izključno na lastne, torej celinske naravne, družbene in denarne vire. Z inovativnimi posegi je Chicagu uspelo ohraniti visok položaj med ameriški vlemesti. Postal je pomembno medcelinsko komunikacijsko in prometno vozlišče, ohranil je vlogo najpomembnejšega proizvajalca hrane in metalurških proizvodov v ZDA. Na lokacijah zastarele industrije so zrastle obrati sodobne elektrotehnične industrije; kulturi, turizmu in rekreaciji so namenili obsežna zemljišča na jezerski obali. V ta namen je bilo treba očistiti vode dodobra onesnaženega Michiganskega jezera. V dvajsetih letih 20. stoletja jim je uspelo jezero očistiti v tolikšni meri, da sedaj ni primerno le za plavanje, ribolov in druge vodne športe, temveč tudi za oskrbo prebivalstva. S sodobnim filtrirnim postopkom (na sliki) oskrbujejo s pitno vodo iz jezera tretjino mestnega prebivalstva.

27. Chicago, O'Hare - najprometnejše letališče sveta

Drugo največje mestno območje ZDA ima dvoje potniških letališč: Midway in O'Hare. Po obsegu prometa O'Hare daleč prekaša mestu bližjega starejšega tekmeča. Z okroglo 60 milijoni potnikov letno (1990) je že dve desetletji najbolj "obljudeno" letališče sveta (nam najbližje primerljivi Frankfurt je z nekaj nad 30 milijoni na osmem mestu; pred njim so še štiri ameriška in dve evropski letališči). Na letališču je sedež ene izmed treh največjih ameriških oziroma svetovnih letalskih družb (United), ki si je v Evropi našla partnerja v Lufthansi (in s tem tudi v Adria Airways). Čeprav sta ostali dve veliki ameriški letalski družbi (American in Delta) matični letališči v Dallas Ft. Worthu oziroma Atlanti posodobili, se po prometu še vedno ne moreta kosati s čikaškim O'Harejem. Za letališče s tako velikim prometom je značilno, da ima poleg ustreznih naprav za varno vodenje in pristajanje letal (5 pristajalno-vzletnih stez) vsaj 100 pristajalnih ramp oziroma mostičkov ter vrsto vzporednih naprav in objektov: obsežna parkirišča in parkirne hiše, hotele in restavracije, agencije za najem avtomobilov, objekte za tehnično vzdrževanje letal in njihovo gostinsko oskrbo

(catering), prostore za varnostno in gasilsko službo itd. Z letališča O'Hare, ki je od mestnega središča oddaljeno okrog 40 km (a je še vedno v gosto pozidanem mestnem predelu), vozi v mesto vlak, povezavo pa dopolnjujejo avtobusi, taksiji in javni ter hotelski kombiji. V središče Chicaga v najboljšem primeru prispeš v eni uri, v najslabšem pa v nekaj urah, navkljub šestpasovni avtocesti.

28. Nakupovalno središče v Minneapolisu

Značilnost Združenih držav je njihova prostranost, za občutek Evropejcev že skoraj neskončnost. Razdalje med mesti in znotraj njih so za evropske predstave skoraj nepojmljive. Zaradi te značilnosti niso Američani nikoli varčevali s prostorom. Predvsem bivalne funkcije mesta so se sčasoma izrazito oddaljile od upravnih, finančnih in starejših oskrbovalnih (v mestnem središču) oziroma proizvodnih in izobraževalnih (na obrobju poslovnega središča). Oskrbovalni in rekreacijski objekti so, predvsem v drugi polovici 20. stoletja, zrastle v bližini stanovanj oziroma prometnic. Na zunanem robu urbaniziranega območja so ob mestni krožnici, oziroma na njenih križiščih s pomembnimi avenijami, nastale trgovsko-hotelsko-gostinske četrti. Zaradi podnebnih razmer in gospodarnosti je večina trgovin zgrajena pod eno streho, v t. i. nakupovalnih središčih (Shopping Mall). Njihov sestavni del so ponavadi tudi nadnacionalne trgovske hiše (Sears, Macy's, JC Penney, Dillard's ipd.). Največji tovrstni center (mega-mall) so leta 1986 odprli v Edmontonu v Kanadi, nakar so ga leta 1991 v Minneapolisu še prekosili. Tamkajšnji America Mall, postavljen v predmestju Bloomfield, ima 480.000 m² prodajnih površin, 652 trgovin, 20 kinodvoran, 3 hektare pokritih rekreativnih površin z vodotoki, drsališčem in športnimi napravami ter okoli petdeset restavracij. Zaposluje 17.000 delavcev, na okoliških zunanjih parkiriščih in v parkirnih hišah je na voljo prek 15.000 parkirnih mest. Prednost tega nakupovalnega središča je tudi v tem, da je v neposredni bližini mednarodnega letališča, zato se mnogi Američani pripeljejo sem z letalom in si v turističnem duhu ogledujejo to nenavadno privlačno točko.

29. Rudnik zlata v Koloradu

Rudna bogastva v Združenih državah so skrita predvsem v nedrjih Skalnega gorovja (Rocky Mountains). Pri prodiranju priseljencev čez prerije na zahod so že na začetku 19. stoletja v Koloradu in Montani našli dragocene rudnine, predvsem srebro in zlato. Mnogo kasneje, po letu 1849, je "zlata mrzlica" iskalce "zlatega zrnja" usmerila (tudi) v Kalifornijo in na Aljasko. Vrsta naselij v Koloradu se lahko za današnji svetovni sloves in turistični obisk zahvali zlatokopom. To velja tudi za Aspen, Central City in Leadville. V okolici teh krajev posamezniki še vedno iščejo zlato, kot na sliki v bližini kraja Central City

v osrednjem Koloradu, velike rudokopne družbe pa so območje, z izjemo redkih, že zapustile. Aspen se je prelevil v mondano zimskošportno središče. Central City, ki je nekoč z Denverjem tekmoval za primat glavnega mesta in je svojčas imel edino operno hišo zahodno od Misisipija, se je usmeril v igralništvo. V Leadvillu so staro mestno jedro obnovili v viktorijanskem slogu in ga poizkušajo tržiti na domačem turističnem tržišču. Tu, na nadmorski višini 2989 metrov, so odkrili zlato rudo šele leta 1860. V manj kot štirih mesecih istega leta je kotlinico poselilo 10.000 ljudi. Ko so leta 1872 odkrili srebro in leta 1885 še cink, so se pričeli sem naseljevati tudi Slovenci. Rudarski Leadville in železarski Pueblo sta edina pomembnejša kraja s slovenskim življem v Koloradu. Območje Leadvilla še vedno velja za rudninsko izredno bogato. V 21 km oddaljenem kraju Climax je na nadmorski višini 3310 m (najvišje ležeči rudnik Severne Amerike!) največji rudnik molibdena in tungstena na svetu.

30. Naftna polja v Kaliforniji

Med energetske viri ima v Združenih državah Amerike pomembno vlogo nafta. Leta 1995 so načrpali 389 milijonov ton surove nafte, več so je načrpali le v Saudovi Arabiji (403 milijone ton). Strokovnjaki ocenjujejo, da je v ZDA desetina vseh svetovnih naftnih nahajališč. Najpomembnejša naftna polja so na območjih Mehiskega zaliva, Teksasa, Kalifornije in na severu Aljaske. Na sliki so črpalnice nafte v Kaliforniji, na zahodni strani pogorja Sierra Nevada. Iz globin jo pridobivajo z značilnimi črpalkami (sredi fotografije).

31. Nahajališča železove rude v Minnesoti

Medtem ko se v Skalnem gorovju različne, predvsem redke in dragocene rude pojavljajo v omejenih količinah, velja rudarsko območje ob Velikih jezerih (Gornje in Huronsko) za področje z izključno železovo rudo v ogromnih količinah. Rdeči hematit so v rahlo valovitem pogorju Mesabi (Mesabi Range) pričeli kopati že sredi 19. stoletja. Podobno kot v koloradski Leadville so se tudi sem, predvsem v kraja Ely in Hibbing, na prelomu 19. v 20. stoletje množično doseljevali Slovenci. V zdaj za turizem preurejenem rudniku železa Soudan (na sliki) na pol poti med obema krajema so napis, ki na varnostne predpise opozarjajo izključno v angleškem, slovenskem in finskem (v tem vrstnem redu) jeziku. 90 % v Severni Ameriki nakopane železove rude še vedno prihaja s tega območja. Zaradi svetovne konkurence je proizvodnja omejena le na bogata nahajališča in dnevne kope. Nahajališča rude okrog 550 m pod površjem so opustili oziroma preuredili za turistični obisk. Vagone s koncentrirano rudo vozijo v пристanišče Duluth, od koder jo razvažajo železarnam na južnem jezerskem obrežju oziroma, dalje po kanalih in rekah, v notranjost države.

32. Obrtno-industrijska cona na Floridi

V drugi polovici 20. stoletja so bile pokrajine tako imenovanega Sončnega pasu (Sun Belt) deležne temeljite družbene in gospodarske preobrazbe. Kmetijstvo s poudarkom na pridobivanju industrijskih surovin so nadomestili specializirano kmetijstvo, sodobna industrija in turizem. Na pobudo državnih (izobraževanje, infrastruktura), vojaških (nova orožja) in zasebnih (bančništvo, turizem) ustanov so mesta tradicionalnega ameriškega Juga, Atlanta, New Orleans, Orlando, Tampa in Miami, pridobila sodobne razvojno-tehnološke obrate (glej tudi komentar k sliki 39). Tej pobudi so sledila še dodatna zasebna vlaganja v dopolnilne dejavnosti. V tako imenovani "buldožerski revoluciji" je največ pridobila subtropska pokrajina Floride. Vzroke za preobrazbo gre iskati v sorazmerno skromnem obremenjevanju gospodarstva (nizki davki), nizkih izdatkih za energijo, ceneni, a kvalificirani delovni sili ter drugem. Majhni, vendar visoko tehnizirani obrati so postali nosilci gospodarstva in povezovalni člani somestij (na sliki Tampa - St.Petersburg). Kompleksna infrastrukturna ureditev, ki jo sponzorira država, poskrbi za cenen in hiter prevoz hkrati. Sodoben razvoj je dodobra spremenil tudi demografsko podobo Floride. Ta postaja vedno bolj obljudena in bela. V petdesetih letih 20. stoletja je bila med ameriškimimi zveznimi državami po številu prebivalstva na 20. mestu, zdaj je že na sedmem; takrat je imela okrog 27 % afroameriškega prebivalstva, zdaj le še 14%, navkljub temu, da ima to med vsemi rasnimi skupinami največji naravni prirastek.

33. Plavljenje lesa v Alberti

Les je eno izmed najpomembnejših bogastev severozahodnega dela Združenih držav in zahodnega dela Kanade. Po pomenu prevladujejo iglavci. Zaradi velikih razdalj je zlasti v Kanadi prometno omrežje marsikje pomanjkljivo in povsod ne omogoča spravila lesa po cesti ali železnici, zato ga do nakladališč ali do lesnih tovarn (na sliki je obrat za pridobivanje celuloze) še vedno precej pripotuje po rekah. Gola pobočja nad rečnim bregom v ozadju in sušnojubno rastlinstvo v ospredju fotografije so posledica spleta dveh dejavnikov: erozije prsti zaradi čezmernega "roparskega" izsekavanja in celinske sušnosti, saj se glavčina padavin izcedi že na gorskih vencih, pomaknjenih bolj proti zahodu. Tako že v dolinah na vzhodu Britanske Kolumbije zasledimo stepo, ki se nadaljuje v prerije ravninskega dela Alberte. Z gozdom porasla so le višja, bolj namočena pobočja. Obenem je v teh dolinah tudi najbolj vroč del Kanade nasploh.

34. Termoelektrarna v Arizoni

Pridobivanje električne energije je temeljnega pomena za obstoj poselitve na ameriškem Jugo Zahodu. Sodobna industrija in sodobni človek lahko delujeta le v ustrezno klimatiziranih (ogrevanih ali hlajenih) prostorih. Območjem, ki tega ne nudijo, se izogibata. V Arizoni in Nevadi so se tega problema zavedli že v tridesetih letih 20. stoletja. Takrat so prvič zaježili mogočno mejno reko Kolorado (Colorado, Hoover Dam) in posledično poskrbeli za rast in razmah Las Vegasa. Po 2. svetovni vojni so se lotili še drznejšega hidroenergetskega projekta v Glen Canyonu. Termoelektrarno (na sliki) so zaradi energetske varnostnih razlogov zgradili v bližnjem kraju Page. S premogom se oskrbuje iz bližnjih nahajališč v Arizoni.

35. Hidroelektrarna na reki Columbii

Bonevillov jez na reki Columbii je bil zgrajen v času gospodarske krize v tridesetih letih 20. stoletja in je eden najambicioznejših projektov v sklopu Rooseveltovega programa New Deal (Nova ureditev). Reka je zaježena na mestu, kjer so trije otoki; jezovi med njimi povezujejo oregonski in washingtonski breg. Danes je moč elektrarne, skupaj z novo enoto, zgrajeno leta 1981, prek 1.000 MW (HE Zlatoličje na Dravi 140 MW). Ob elektrarni so zgrajene zapornice, ki omogočajo ladijski promet, in ribje steze. Zaježitveno jezero je dolgo 77 km.

36. Industrijsko predmestje Denverja

Denver z malo manj kot 2 milijonoma prebivalcev in okroglo pol milijona delovnimi mesti je demografsko in gospodarsko središče zahodnega dela ameriških prerij in osrednjega dela gorskega sveta v Ameriki. Prerije se namreč za glavnim mestom Kolorada vzpenjajo v Skalno gorovje (Rocky Mountains) in sorazmerno goste obljudenosti oziroma intenzivne kmetijske rabe je nenadoma konec. Podobno kot Kansas City je tudi Denver s priključkom na železniško omrežje v šestdesetih letih 19. stoletja postal trgovsko središče za celotno prerijsko območje od Teksasa na jugu do Montane in Dakote na severu. Po štirih ustaljenih smereh (Shawnee Trail, Chisholm Trail, Great Western Trail in Goodnight Loving Trail) so gonili živino in vozili žito h krajem ob železnici, da bi tam oboje prodali. Denver je, kot mnogi kraji pod gorami, obogatel tudi zaradi trgovanja z zlatom, srebrom in drugimi dragocenimi kovinami. Na to je mesto bolj ponosno kot na dejstvo, da je nastalo iz mlinov in klavnice. Kupola državnega parlamenta Kapitola je pozlačena prav zaradi omenjenega dejstva. Bližnja nahajališča nafte in urana so Denverju v sodobnosti pomagala k ponovni preobrazbi in bogastvu. Kljub temu je prehrabena industrija še vedno eden od pomembnih gospodarskih temeljev.

37. Industrija v Tacomi

Tacoma je pristaniško mesto v državi Washington na severozahodu ZDA. Mesto se je v drugi polovici 19. stoletja razvilo v največje lesnopredelovalno središče ob Tihem oceanu. Največji razcvet je doživelo po letu 1887, ko ga je dosegla železnica. V nasprotju s Seattlom, ki je postal finančno in kulturno središče države Washington, je Tacoma postajala vse bolj industrijska. Lesni industriji sta sledili proizvodnja aluminija in celuloze. Slednja je dolgo predstavljala velik ekološki problem; mesto je bilo znano po svojih neprijetnih vonjavah. V novejšem času so tu postavili velike naftne rezervoarje (na sliki).

38. Predelava lesa v Britanski Kolumbiji

Lesna industrija je med vodilnimi industrijskimi panogami zahodne Kanade in severozahodnega dela Združenih držav. Bližje neskončnim iglastim gozdovom prevladuje žagarstvo, delno tudi pridobivanje celuloze, v oddaljenejših krajih pa je v ospredju izdelovanje pohištva. Na fotografiji je mestece Revelstoke na desnem bregu reke Columbie, nad katerim se vzpenjajo zasneženi vršaci Skalnega gorovja (Rocky Mountains), ki pa tu ne segajo niti 3000 m visoko. Tik nad krajem, središčem redko poseljene okolice, se začne istoimenski narodni park. Skozi Revelstoke je speljana železnica med Vancouvrom in Calgaryjem. Sicer pokrajina precej spominja na evropske Alpe. Glavna razlika je v tem, da so tu poseljena izključno le dna dolin; na v Evropi značilne samotne domačije v celkih, razpršene po pobočjih, pa spominjajo ostanki golosekov; sicer so pobočja povsem neposeljena.

39. Industrijska cona v Severni Karolini

Sodobna tehnologija v postindustrijski družbeni stvarnosti oziroma informacijski družbi omogoča razpršenost obratov industrijskih podjetij. Kot ključni sta se pokazali dve sestavini sodobne proizvodnje: dostop do informacij in znanja ter usmeritev k specializaciji. Seveda so za različne gospodarske panoge še vedno dokaj pomembni tradicionalni lokacijski dejavniki, ki pa ob sodobno urejeni infrastrukturi, energijskem presežku in sodobni organizaciji proizvodnje za postavitev novih obratov niso več odločilni. Industrijska podjetja se osredotočajo v sodobno opremljenih suburbanih industrijskih conah predvsem tam, kjer so lokalna uprava (cena zemljišč), deželne finance (davki) in komunikacijsko omrežje (informacijsko-znanstveni spekter) usklajeni in učinkoviti. Severna Karolina je uspela privabiti sodobna industrijska podjetja v podeželsko okolje (na sliki) predvsem zato, ker je ponudila pretok znanja (univerzi Charlotte in Chapel Hill), bližino tehnološkega vizionarstva (podjetje

IBM) in interes države (vojska v Ft. Braggu). V osemdesetih letih se je tod izoblikoval tako imenovani raziskovalno-proizvodni trikotnik (Raleigh - Durham - Winston Salem), ki so mu sledili drugi, predvsem v Sončnem pasu (Sun Belt) Amerike (glej opis pod 32).

40. Skladiščno-transportna cona v Minnesoti

Ameriško kmetijstvo je podvrženo izraziti notranji (žitarice) in zunanji (Latinska Amerika) konkurenci. Racionalizacijo stroškov pri pridelavi hrane (ki je brez izjeme cenejša kot v Evropi) srečujemo na vsakem koraku. Kmetje v okolici St. Paula so ustanovili transportno zadrugo (na sliki), zanjo izdvojili zemljišča in s svojim kapitalom nakupili oziroma najeli vozni park. Ta je sestavljen v glavnem iz tovornjakov (Peterbuilt, Mac) in vsaj dvojnega števila hladilnih priklopnikov na vsaj štirih oseh.

41. Značilna umetno namakana pokrajina na zahodu prerij

Združene države so vodilna svetovna pridelovalka živeža. Zahodno od stotega poldnevnikarja je letna količina padavin premajhna, da bi bilo možno intenzivno kmetovanje brez umetnega namakanja. Brez njega je mogoča le ekstenzivna pašna živinoreja, a jo je marsikje izpodrinilo poljedelstvo. Tako je ob poletih prek severnoameriške celine mogoče na Velikih planjavah (Great Plains) ter tudi v kotlinah in večjih dolinah sredi Skalnega gorovja (Rocky Mountains), na tleh opaziti geometrijski vzorec brezštevilnih krogov in polkrogov, nezmotljiv dokaz namakanih zemljišč. Vodo za namakanje dobivajo z zaježitvijo rek s Skalnega gorovja in je po umetnih kanalih speljana v bližino obdelovalnih zemljišč. Krogi nastanejo zaradi uporabe posebnih namakalnih naprav, ki cevi na kolesih počasi obračajo v krogu okoli osi v njegovemu središču. Veliki krogi merijo dobrih 10 hektarov. Le nekaj hiš na fotografiji je dokaz, da so kmetije zelo velike. Leta 1993 je povprečna kmetija v Združenih državah merila kar 190 hektarov.

42. Namakalni sistemi v Kaliforniji

Razen Velikih planjav (Great Plains) so največji namakalni sistemi Združenih držav v Kaliforniji, predvsem v dolinah San Joaquin in Sacramento ob istoimenskih rekah med Obalnimi gorskimi verigami (Coast Ranges) in pogorjem Sierra Nevada. Tu količina razpoložljive vode določa intenzivnost kmetovanja, ki jo opredeljuje umetno namakanje. To zagotavlja dodatno in redno oskrbo rastlin z vodo. Samo v Kaliforniji namakajo okrog 35.000 hektarov zemljišč. Voda je po umetnih kanalih speljana tudi na desetine

kilometrov daleč. Precejšen problem je dejstvo, da je v poletni vročini izpostavljena izhlapevanju. Da bi izgubo vode kar najbolj zmanjšali, so kanale marsikje prekrili z betonskimi pokrovi, tako da voda potuje kot po nekakšnih velikih ceveh. Tam, kjer iz glavnega kanala niso speljani stranski kanali na okoliška polja, prevladujejo ekstenzivne oblike kmetijstva.

43. Kmetijska pokrajina s farmami

Tudi tam, kjer kmetijstvo ni odvisno od umetnega namakanja, prevladuje poselitev v obliki samotnih družinskih kmetij (farm), medsebojno oddaljenih več sto metrov, v bolj sušnih območjih z ekstenzivnejšimi oblikami kmetovanja pa tudi več kilometrov. Posledica je odtujenost med ljudmi; še najbolj jih združuje boj proti naravnim pustošenjem, suši, poplavam, vetrovom, snežnim metežem ipd. Kmetijstvo je izrazito mehanizirano in tržno usmerjeno. Temu je podrejen tudi kolobar, ki je precej enostranski in ne zagotavlja naravne obnove kakovosti prsti. Zato kmetje uporabljajo obilo umetnih gnojil. Le del pridelkov prodajo v domačih državah, znatne količine pa se leto za letom pojavljajo na svetovnem trgu. Zaradi izjemne produktivnosti in sorazmerno nizkih pridelovalnih stroškov (nizki stroški neproduktivnega dela) so cene ameriških in kanadskih pridelkov izrazito konkurenčne in se jim druga tržna gospodarstva le stežka zadovoljivo prilagajajo. Kljub navidezno izjemnemu pomenu kmetijstva se z njim preživljajo le še trije odstotki prebivalstva Združenih držav, njegov delež v državnem bruto proizvodu pa je vsega dva odstotka.

44. Sadovnjak v Kaliforniji

Z umetnim namakanjem se je Kalifornija, kjer v nižavju prevladuje sredoziemsko podnebje, postopoma prelevila v glavno sadjarsko območje Združenih držav. Pridelujejo tudi druge kulture, na primer zelenjavo, sladkorni trs, riž, bombaž, krmne rastline in grozdje, a povsod v osrednji dolini, še posebno pa v podnožju pogorja Sierra Nevada in Kaskadnega gorovja (Cascade Range), se razprostirajo veliki sadovnjaki. V južnem in osrednjem delu je v ospredju pridelovanje agrumov, predvsem pomaranč (na sliki) in limon, proti severu pa se zvrstijo še nasadi marelic, breskev, hrušk in jablan. So načrtno nasajeni, prilagojeni strojni obdelavi in skrbno obdelovani. Le obiranje je še vedno ročno opravilo, zato se takrat v nasadih znajdejo trume cenениh sezonskih delavcev, predvsem iz Mehike. Pridelki gredo na celotno severnoameriško in tudi na svetovno tržišče.

45. Kapljično namakanje

V jugozahodnem delu Združenih držav, zahodno od 100. poldnevnik, kjer je količina padavin manjša od 500 mm, je poljedelstvo možno samo z umetnim namakanjem. Američani so s pomočjo visoke tehnologije razvili različne sodobne oblike umetnega namakanja. V Kaliforniji, ki je po vrednosti kmetijskih pridelkov v ZDA na čelu, na obsežnih površinah uporabljajo kapljično namakanje. Z njim po posebnih ceveh dovajajo vodo do korenin posameznih rastlin. Ker voda priteka po kapljicah neposredno do rastlin, količino vode pa stalno uravnavajo glede na vremenske razmere, je takšna metoda zelo racionalna in učinkovita. Velika prednost takšnega sistema je tudi, da vode ne pršijo po površini in zato ne prihaja do izhlapevanja in zasoljevanja prsti. Kapljično namakanje uporabljajo predvsem v sadovnjakih agrumov.

46. Žitna farma v ZDA

Žitne farme so značilne za pšenični pas (Wheat Belt) v notranjosti ZDA, ki zavzema zahodni del Osrednjega nižavja (Central Lowlands) med Teksasom na jugu in Montano ter Severno Dakoto na severu. Za to območje je značilno polpuščavsko celinsko podnebje z idealnimi razmerami za uspevanje pšenice. Žitne farme so popolnoma mehanizirane in izrazito monokulturne. Velike so več sto hektarov in opremljene z ogromnimi traktorji in kombajni. Za skladiščenje pšenice uporabljajo velike silose. Produktivnost na kmetijah je zelo velika, tako da ameriški farmarji pridelajo skoraj polovico svetovnega pridelka pšenice.

47. Nasad bombaža v Georgiji

Zaradi obsežnega notranjega tržišča so se v Združenih državah posamezni deli dežele glede na podnebne razmere in kakovost tal proti koncu 19. stoletja specializirali v pridelovanje posameznih vrst kmetijskih pridelkov. Nastali so značilni pridelovalni pasovi, na primer mlečni (Dairy Belt), koruzni (Corn Belt), pšenični (Wheat Belt) in bombažni (Cotton Belt). Slednji se razteza na jugovzhodu države, od Severne Karoline do Teksasa. Sčasoma je tu tradicionalno pridelovanje bombaža nekoliko nazadovalo na račun novih kultur, predvsem soje, zemeljskega oreška in tobaka. Hkrati se je pridelovanje bombaža precej razbohotilo v Kaliforniji. Nekoč mukotrпно ročno obiranje so povsem nadomestili stroji. Čeprav ameriški pridelek v svetovnem merilu ni najkakovostnejši, so Združene države vodilna svetovna izvoznica, pred Kitajsko, Indijo, Pakistanom, Egiptom in drugimi deželami.

48. Živinorejska kmetija v Alberti

V sušnih, nenamakanih območjih prerij in njihovega bolj razgibanega zahodnega dela Velikih planjav (Great Plains) je glavna kmetijska dejavnost ekstenzivna živinoreja, namenjena predvsem pridelavi mesa. Obe pokrajinski enoti se na severu raztezata še v ravninski del kanadske province Alberte, v Združenih državah pa se od Kolorada prek Wyominga širita do Montane. Za zagotovitev primernega zaslužka so potrebne velike kmetije, ki jih imenujejo "ranči". Trava je namreč borna in velike črede se pasejo v ogromnih čredinkah, zagotoviti pa je potrebno tudi krmo za zimsko obdobje. Zato so povsod ob živinorejskih kmetijah veliki silosi. Sicer pa so kavboji, še vedno razpoznaven simbol Severne Amerike, z zatonom nomadskega pašništva izginili. Nanje spominjajo le še filmi in nekatere prireditve (na primer rodeo), na katerih razkazujejo tradicionalne običaje in spretnosti.

49. Kmetijska pokrajina v Britanski Kolumbiji

V bolj namočenih, a za poljedelstvo prehladnih območjih pa tudi tam, kjer je v bližini večje tržišče, prevladuje usmeritev v mlečno živinorejo. Takšen kmetijski sistem je v ospredju na severozahodu Združenih držav in v kanadski provinci Britanski Kolumbiji, na vzhodu obeh držav pa je še izraziteje zastopan. Na območju Velikih jezer ima tako velik pomen, da se je izoblikovalo značilno pridelovalno območje, imenovano mlečni pas (Dairy Belt). Živino v glavnem pasejo, za njeno oskrbo s hrano pa silirajo travo in silažno koruzo, pridelujejo pa tudi druge krmne rastline. Zaradi večje intenzivnosti mlečna živinoreja zahteva manjšo posest kot mesna. Na sliki je srednje veliko posestvo, kjer še ni zastopana težka mehanizacija, ki edina omogoča obvladovanje velikih kmetij.

50. Žitni silosi v Alberti

Prostrane prerije v kanadski provinci Alberti so že stoletje žitnica druge največje države sveta. Naravni rastlinski pas vzhodnega, bolj namočenega dela prerij, je visokotravna stepa, kjer se je v tleh razvila rodovitna črnica. Povprečno 300 hektarov velike kmetije so povsem mehanizirane in usmerjene v pridelavo pšenice za svetovno tržišče. Največje med njimi merijo celo do 1000 hektarov. Kmetije so povezani v združenih organizacijah, ki skrbijo tudi za odkup, skladiščenje in odvoz žita. Do pristanišč ga glavnino prepeljejo po železnicah, ob katerih so na postajališčih veliki žitni silosi, kjer poskrbijo za dosuševanje in primerno skladiščenje "zlatega" zrnja. Prizor je z železniške postaje v mestu Wetaskiwin, krajevnem središču okrog 50 km južno od Edmontona, središča kanadskega dela prerij.

51. Pokrajina v Apalačih

Apalači (Appalachian Mountains) so ena izmed najmogočnejših pokrajinskih enot Severne Amerike. Kljub izjemni dolžini dajejo s svojimi prostranimi hrbti in planotami z vmesnimi dolinami prej vtis sredogorja kot visokogorja. Vzrok je v dolgotrajnem erozijskem zniževanju površja, saj gorstvo spada med starejše dele celine. Nagubano je bilo že v starejšem paleozoiku, gorotvorne sile pa so ga v mlajšem paleozoiku pomladile, se pravi ponovno vzdignile in razgibale. Od takrat dalje je tektonsko tako rekoč mrtvo. Zaradi starih kamnin je tu precej rudnih bogastev, na primer črnega premoga, železove, cinkove in svinčeve rude, bilo pa je tudi obilo nafte in zemeljskega plina. Prvotno izrazito gozdnato pokrajino so predvsem v dolinskih območjih že dodobra izkrčili. Uveljavilo se je kmetijstvo, ki se s svojimi lastnostmi ne more primerjati z najbolj tržno usmerjenimi severnoameriškimi tipi; spominja na srednjeevropske razmere.

52. Pokrajina v Wyomingu

Precej velikopoteznejše je kmetovanje na Velikih planjavah (Great Plains) v Wyomingu. O tem pričajo ogromne senene bale, ki jih je naredila in jih lahko prevaža le najtežja kmetijska mehanizacija. V ozadju se dviga eno največjih ameriških čudes, iz granitu podobnega porfirja sestavljen Hudičev stolp (Devils Tower), ki je že od leta 1906 narodni spomenik. Strmo se dviga okrog 300 m nad okolico, s svojo nadmorsko višino 1568 m pa nikakor ne zbuja posebne pozornosti in je opazen šele iz neposredne bližine. Nastal je pred 60 milijoni leti, ko je med površinske sedimentne kamnine iz globine prodrla magma in se pod površjem počasi ohlajala. Kamnina je razpadla na množico trdnih šesterokotnih stolpov, tesno spojenih med seboj. Mehkejše sedimentne kamnine je erozija sčasoma odstranila, trdno magmatsko jedro pa je prišlo na površje. Vzpetina je raj za plezalce in od leta 1893 se je nanj po 180 smereh povzpelo že okoli 30.000 ljudi.

53. Aljaško gorovje z Mount McKinleyjem

Aljaska, ime po aleutsko pomeni Velika dežela, je najbolj severozahodni in od matične države prostorsko ločeni del Združenih držav. Sredi 18. stoletja so jo odkrili Rusi, ki so jo leta 1867 po smešno nizki ceni prodali ZDA. Pozneje so tu našli številna rudna bogastva, nekatera z izjemno velikimi zalogami. Sicer izredno redko poseljena pokrajina je zelo privlačna. Nižavja poraščajo iglasti gozdovi, ki sestavljajo gozdni pas, imenovan tajga. Gorovja - ponekod na južnem obrobju so še dejavni ognjeniki - so zaradi obilnih padavin močno poledenela. Led v ledenikih se v primerjavi z drugimi svetovnimi ledeniki precej

hitro pomika v nižje lege in se marsikje nazadnje lomi v Tihi ocean. Sredi Aljaškega gorovja (Alaska Range) je najvišja severnoameriška gora, 6194 m visok McKinley, med domačini znan kot Denali. Njegovo širše zaledje je zavarovano kot narodni park.

54. Lesotundra na severozahodu celine

Obalni del zahodne Kanade in Aljaske je pod vplivom toplih morskih tokov sorazmerno topel. V notranjosti pod vplivom hladnih zračnih gmot s severa podnebje postane ostrejše. Kjer se povprečna poletna temperatura spusti pod 10°C, razmere za rast drevja niso več primerne. Na meji med obema značilnima rastlinskima pasovoma, tajgo, poraslo z iglastim drevjem, in tundro, kjer rasejo le še cvetice, mahovi in lišaji, se je izoblikoval prehodni pas, imenovan lesotundra. V njem je drevje razredčeno in zaradi slabih možnosti zakrnelo v rasti. Odvisno od nadmorske višine je lesotundra pomaknjena bolj ali manj proti severu. Ledeniško preoblikovano površje je prepreženo z brezštevilnimi jezeri in jezerci, med katerimi se leno, v mnogih okljukih, vijejo reke in rečice. Tik pod površjem so tla trajno zamrznjena. Ta pojav se imenuje permafrost ali merzlota.

55. Ledeniško preoblikovana pokrajina v Skalnem gorovju

Proti jugu so učinki poledenitev iz ledenih dob vse manj opazni, zdajšnja poledenitev pa je prisotna le še v višjih gorah. Tudi v Skalnem gorovju se višinska meja ledenikov zvišuje in njihova gostota zmanjšuje od severa proti jugu. V kanadskem delu je ledeniško preoblikovana pokrajina še zelo pogost pojav. V nekoč ledeniških gorskih dolinah so nastala slikovita podolgovata jezera, kakršno je na primer jezero Maligne (Maligne Lake) v narodnem parku Jasper. Obdajajo ga do 3500 m visoki vršaci, pod katerimi so številne krnice. Iz njih se v stranske dolinice stekajo ledeniki. Kot skoraj povsod po svetu, so se tudi tu v zadnjih stotih letih močno skrčili. To dokazuje mogočna stranska morena sredi fotografije. Ob svojem robu jo je odložil ledenik, ki je še pred nedavnim zapolnjeval celotno dolino in se povsem približal jezerski obali. Zdaj je ledeniški jezik viden visoko na pobočju.

56. Mount Saint Helens

Mount Saint Helens je 2550 m visok aktiven ognjenik v državi Washington na severozahodu ZDA. Zadnji izbruh je bil leta 1980. Sprožil je tudi potres 5. stopnje po Richterjevi lestvici. Dvigajoča se magma v notranjosti ognjenika je najprej povzročila nastanek razpok na severnem pobočju gore, nato pa se je celo

severno pobočje podrlo in nastal je velikanski zemeljski plaz. Vrh gore se je izoblikovala velika kaldera s premerom 2 km in globino 700 m, prej pravilno oblikovan koničast vrh pa se je znižal za približno 400 m. Vrtinčast tok vročih plinov in pepela s hitrostjo več sto kilometrov na uro je uničil okoli 500 km² gozdov, vulkanski blatni tokovi, ki jih je sestavljala mešanica skal, pepela in vode, pa so tekli po dolinah desetine kilometrov navzdol. Na sliki vidimo v ozadju vrh ognjenika, na desni strani je dolina, zapolnjena z vulkanskim pepelom, na levi pa je uničen gozd.

57. Kratersko jezero v Kaskadnem gorovju

Kratersko jezero (Crater Lake) je najbolj znano vulkansko jezero na svetu. Nastalo je v ugaslem kraterju v Kaskadnem gorovju (Cascade Range) v zvezni državi Oregon na zahodu ZDA. Vodna gladina je na nadmorski višini 1882 m, premer je okoli 8 km, največja globina pa je 589 m. Kratersko jezero je najgloblje jezero v Združenih državah in sedmo najgloblje na svetu. Ima značilno temno modro barvo, stene kraterja nad jezerom pa se dvigajo do 600 m visoko nad gladino. Na sliki je zahodni del jezera z značilnim Čarovniškim otokom (Wizard Island), konico manjšega ugaslega parazitskega ognjenika znotraj velikega kraterja. Jezero nima dotoka in odtoka, izhlapela voda se obnavlja samo s padavinami.

58. Reka Columbia v Britanski Kolumbiji

Columbia je ena glavnih rek zahodnega dela severnoameriške celine. S svojim močno zavitim tokom je razpeta med obe glavni državi, ZDA in Kanado. Zaradi stalne vodnatosti, ki jo povzročajo obilne padavine ter taljenje snega in ledu v visokogorju Skalnega gorovja (Rocky Mountains), je hidroenergetsko izkoriščena vzdolž skoraj celotnega srednjega in zgornjega toka. Kanada spada med vodilne države po proizvodnji vodne energije na prebivalca. Za jezovi so nastala dolga umetna jezera. Najdaljša merijo tudi prek 100 km, med njimi tudi jezero Revelstoke na sliki. Iznad planotaste pokrajine se vzpenjajo zasneženi tritisočaki kanadskega dela Skalnega gorovja, kjer najvišji vrh Mount Robson sega 3954 m visoko. Gorske smreke v ospredju so prilagojene namočenemu hladnemu podnebjju; kratke veje preprečujejo, da bi se na njih zadržala sicer vsako leto debela plast snežne odeje.

59. Prerija v Montani

Zahodni del prostranih prerij sestavljajo tako imenovane Velike planjave (Great Plains) s privzdignjenim in rahlo razgibanim površjem, ki ga na zahodu kot mogočen zid nadvladuje vzhodno obrobje Skalnega gorovja (Rocky Mountains). Pogled iz daljave daje vtis enotne gorske gmote, ko pa se ji približamo, se vanjo odpirajo številne doline. Takšen prizor se v smeri sever - jug vleče na razdalji več tisoč kilometrov. S kratko travo porasla pokrajina z rodovitno črnico je marsikje že spremenjena v polja, drugje pa je izrabljena za ekstenzivno pašno živinorejo, povsod pa prevladuje redka poselitev. Le ponekod, kjer so ustanovili indijanske rezervate, je zemljišče ostalo v prvotni, naravni podobi. V Montani je takšen na primer rezervat za pleme Črne noge (Blackfeet), ki pa se začne nekoliko proti jugu oziroma zunaj levega roba slike.

60. Apalači

Pogorje se v dolžini 2600 km razteza vzporedno z obalo Atlantskega oceana, od kanadskega Zaliva sv. Lovrenca na severovzhodu do ameriške zvezne države Alabame na jugozahodu. Blago zaobljeno površje se le na najvišjih mestih v južnem delu vzpne prek 2000 m visoko; najvišji vrh Mount Mitchell meri 2037 m. V širini 200 do 300 km se od vzhoda proti zahodu zvrstijo stopnjasti podgorski pas, kjer so številne reke iz višjega sveta zajezone za potrebe energetske izrabe, nato osrednja veriga, imenovan Modri hrbet (Blue Ridge), Velika apalaška dolina (Great Appalachian Valley) s številnimi nižjimi slemenimi, vzporednimi z glavno verigo, in končno, najbolj proti zahodu pomaknjena Apalaška planota (Appalachian Plateau), ki jo sestavljata Cumberlandška planota (Cumberland Plateau) in Alleghenyjsko gorovje (Allegheny Mountains). Globoke prečne doline rek Hudson, Delaware, Susquehanna in Potomac delijo Apalače na podenote, ki se vrste v smeri sever - jug. Nekatera najslikovitejša območja so zavarovali kot narodne parke. Vzdolž celotnega pogorja je speljana pešpot.

61. Planota Ozark

Osrednja vzpetina ameriškega Srednjega zahoda (Middle West) je 500 do 800 m visoka, valovita planota Ozark (Ozark Plateau). Na severu jo omejuje reka Missouri, na vzhodu reka Misisipi, na jugu se pokrajina zlagoma niža ob reki Arkansas, nakar na desnem bregu preide v po zasnovi sorodne Ouichita Mountains, na zahodu pa se spusti v širjave ameriških prerij. Planota je značilna zakrasela pokrajina s številnimi jamami, vrtačami, ponikalnicami in kraškimi polji. Nekdaj bujne hrastove gozdove so v času gradnje železnic (1860 - 1880)

povsem izsekali za železniške pragove. Zdaj hraste za potrebe industrije pijač načrtno gojijo v plantažah. Nenadzorovano zaraščanje z grmičevjem in listavci vseh vrst so do srede petdesetih let 20. stoletja še zadrževale kmetijske dejavnosti. Takrat so se v obeh zveznih državah (Missouri, Arkansas) odločili odpraviti vsakoletne poplave kraških polj ter z zaježitvijo rek pridobivati prepotrebno energijo. Nastala so številna umetna jezera, ki so z leti postala turistično privlačna. Letno jih obiše več deset milijonov turistov, nenazadnje tudi zaradi tradicionalnih kulturnih vrednot petdesetih let, ki so se tu še ohranile. Turistični središči Branson in Eureka Springs beležita letni obisk 6 milijonov turistov (Slovenija 600.000). Država Missouri se rada pohvali, da je obalna črta njenih jezer (prek 5950 km) daljša kot kalifornijske obale.

62. Kmetijska pokrajina v Arkansasu

Planota Ozark (Ozark Plateau) se s svojim južnim robom spusti v porečje reke Arkansas. Majhne kmetije na prisojni strani pobočij so bile do srede sedemdesetih let 20. stoletja večinoma samooskrbne. Družba s tradicionalnimi ali kar konservativnimi vrednotami (Biblijski pas - Bible Belt) za novosti v kmetijstvu ni bila pretirano dojemljiva. Pri tem mislimo predvsem na pridelovalno specializacijo glede na zemljepisne značilnosti in posebnosti posameznih območij. Sinonim za jabolka je država Washington, za krompir država Idaho, za koruzo država Iowa ipd. Planota Ozark v Missouriju in Arkansasu je bila med najrevnejšimi v Združenih državah. Po preverjanju posestne sestave kmetijskih obratov se je pospeševalcem v Arkansasu zdelo, da je napredek možen le s specializacijo v perutninarstvo. Ob pomoči bank so po vsej zvezni državi zrastle "hangarji" (na sliki), v katerih gojijo piščance za zakol, kure nesnice in purane. Arkansaški piščanec je znan po vsej Ameriki.

63. Dolina smrti

Dolina smrti (Death Valley) je najbolj znano puščavsko območje v Združenih državah. Razteza se v jugovzhodnem delu Kalifornije in je sestavni del puščave Mojave (Mojave Desert). Dolina smrti je 6 do 26 km široka in okoli 225 km dolga kotanja, ki jo z vseh strani zapirajo gorske verige vulkanskega nastanka. Skoraj 1500 km² površja je pod morsko gladino; najnižji del je 86 m pod morjem, kar je najnižja depresija na zahodni polobli. Zaradi zaprtosti so v njej izjemno visoke temperature. Leta 1913 so v njej namerili eno najvišjih temperatur na našem planetu, 56,7° C. Poletne temperature običajno presegajo 50° C. Količina padavin je izredno skromna, v povprečju pade letno manj kot 51 mm dežja. Bele lise označujejo lego obdobjnih jezer v hladni polovici leta; ko voda izhlapi, ostane na površini plast soli. Leta 1849 je 30 pustolovcev skušalo

najti bližnjico do zlatih polj v Kaliforniji in je prečilo dolino. Preživelih jih je samo 18 in prvi je uporabil ime Dolina smrti eden od preživelih. Kotanja je še danes prometno težko prehodna, saj na izstopnih klancih v avtomobilih rada zavre hladilna tekočina, zato uporabo klimatske naprave vročini navkljub odsvetujejo.

64. Badlands v Južni Dakoti

Ena izmed najnenavadnejših pokrajinskih enot je nastala v prerijah ameriške zvezne države Južne Dakote. Od leta 1978 je zavarovana kot narodni park. Nastala je z vodno erozijo in mehničnim razpadanjem mehkih sedimentnih kamnin, ki so se v terciarju nakopičile na dnu takratnega morja. Zaradi različne sestave so plasti glinovcev in peščenjakov slikovito obarvane, kar pokrajini daje še poseben čar. Celotno območje je nekakšna miniaturna učilnica erozijskih oblik in procesov. Najvišje vzpetine le redkokje presegajo relativno višino 100 m. Kjer je prvotno površje nerazčlenjeno, zaradi precejšnje sušnosti ga porašča nizkotravna stepa, se še pasejo majhne črede bizonov. Najštevilnejši prebivalci so igrivi prerijski psi, sorodniki svizcev. Ime badlands (slaba zemlja) pomeni težko prehodno ozemlje, erozijski procesi pa opozarjajo tudi na zelo razširjeno erozijo prsti v ekološko izredno občutljivem prerijskem pasu.

65. Selektivna erozija v kanjonu Bryce

Podobnega nastanka kot pokrajina na prejšnji sliki je tudi znameniti kanjon Bryce (Bryce Canyon) na jugozahodu ameriške zvezne države Utah. Jezerske usedline so se sprijele v mehko mešanico breče, peščenjaka in glinovca, ki so jo zunanje sile sčasoma začele razjedati. Najnenavadnejše reliefne oblike so v ogromnih podkvastih kotanjah na stiku s še ne preoblikovanim planotastim površjem, kjer so nastali brezštevni igle, stolpi in stožci, katerih barva se zaradi železovih oksidov preliva iz rožnate v rdečo. Posebno lepi pogledi so ob sončnih vzhodu in zahodu. Stolpi so nastali tam, kjer so skale na vrhu preprečevale razjedanje in odnašanje gradiva pod njimi, povsod drugje pa so nalivi in mehanično preperevanje opravili svojo vlogo zniževanja površja. Erozija se postopoma širi v notranjost planote na nadmorski višini 2200 do 2700 m.

66. Veliki kanjon reke Kolorado

Veliki kanjon (Grand Canyon) je ena največjih reliefnih oblik na našem planetu. Reka Kolorado ga je stopnjasto izdolbla v Koloradsko planoto z vodoravnimi, a zaradi različne kamninske sestave raznobarvnimi skladi. Glavnina skoraj 450

km dolgega in 6 do 30 km širokega kanjona je v zvezni državi Arizoni. Vršna razgledišča so na nadmorski višini 2100 do 2400 m, reka pa teče okrog 1800 m nižje. Severni rob je nekaj višji od južnega. Do reke se je mogoče spustiti po pešpoteh. Poleti ob njej vlada neznosna vročina. Po reki so organizirani prevozi z gumijastimi čolni (rafting). Zaradi stalnega odnašanja drobnih delcev okoliških kamnin je voda skoraj vselej rdečkaste barve. Nad najslikovitejšim delom doline in pod njim so reko zaježili za potrebe dveh velikih hidroelektrarn. Vsako leto si Veliki kanjon ogleda prek 4 milijone ljudi; s tem je med najbolj obiskanimi narodnimi parki v Združenih državah.

67. Sušno rastje na jugozahodu ZDA

Med vsemi območji v Združenih državah je tisto na skrajnem jugozahodu še najbolj sušno. Nižje lege nikjer ne dobe več kot 200 mm padavin letno, ponekod pa niti v dveh letih ne pade kaplja dežja. Nižji predeli so zlasti poleti tudi zelo vroči. Pri tem prednjači Dolina smrti (Death Valley), katere dno je pod morsko gladino. Skromni vlagi in vročini sta se rastlinski in živalski svet dodobra prilagodila. V višjih legah nad 1500 m so razmere ugodnejše, zato se tam že pojavlja drevje, v podrasti pa so sprva še primešani majhni kaktusi in agave. V nižjih legah prevladuje polpuščava s skromnim grmičevjem, različnimi kaktusi, agavami in juko. Le po kratkotrajnih padavinah vmes zacveto rože z živopisnimi cvetovi. Najbolj nenavaden kaktus je sloki, do 8 m visoki saguaro (v ozadju slike), ki doživi starost prek 200 let. Ko po približno 75 letih rasti dobi stranske poganke, si niti dve rastlini nista povsem enaki.

68. Puščavska pokrajina v rdečih peščenjakih Doline spomenikov

Na meji med ameriškima zveznima državama Arizono in Utahom, vzhodno od Velikega kanjona, je znamenita fotogenična pokrajina mogočnih skalnatih stolpov, ki jo dobro poznajo vsi ljubitelji kavbojk. Imenuje se Dolina spomenikov (Monument Valley). V njej so posneli na desetine filmov in nadaljevank, režiser John Ford pa je tu snemal tako pogosto, da je njegovo najbolj priljubljeno mesto dobilo ime Točka Johna Forda. Pokrajina je nekoliko nižja in bolj sušna od okolice; njeno rastlinstvo je po lastnostih na meji med puščavskim in polpuščavskim. Skalnati stolpi so iz rdečkastih peščenjakov, nastalih pred okoli 160 milijoni leti v mezozoiku. Mehkejšje plasti okoli trših jeder so preperlele in jih je odstranila erozija, preostalo trdno jedro pa kipi v nebo do 600 m visoko nad okolico. Dolina spomenikov je edini plemenski park v ZDA, ki ga od leta 1958 upravlja pleme Navajo (izgovori Navaho). Čeprav je omogočen vstop tudi individualnim motoriziranim turistom, ogleda najlepših kotičkov zagotavlja le organiziran obisk z indijanskimi vodniki.

69. Ostanki indijanske civilizacije v Novi Mehiki

V nasprotju s splošnim prepričanjem, da so bili vsi severnoameriški Indijanci nomadi, so novejša spoznanja dokazala, da so se marsikje razvile dobro organizirane civilizacije, katerih nosilci so prebivali v skrbno zgrajenih hišah dobro organiziranih vasi in celo mest. Najpomembnejši tovrstni dosežek je naselbina Cahokia z 20.000 prebivalci, ki so jo na mestu vzhodno od zdajšnjega St. Louisa postavili misisipijski Indijanci. Drugo visoko kulturo so razvili Indijanci plemena Anasazi, ki so na območjih današnjih zveznih držav Arizone, Nove Mehike, Utaha in Kolorada oživili vrsto civilizacijskih jeder, kjer je v več bližnjih vaseh na tisoče ljudi bivalo povezano. Ukvarjali so se tudi z namakalnim poljedelstvom. Na sliki so ostanki v več nadstropjih pozidane naselbine Pueblo Bonito v zgodovinskem narodnem parku Chaco Culture, ki je od leta 1987 vključen v svetovno kulturno dediščino. Naselje je skupaj z ducatom drugih cvetelo med letoma 900 in 1150, zametki pa segajo v leto 700 našega štetja. Sredi 12. stoletja so se ljudje preselili. Zakaj, še vedno ni pojasnjeno.

70. Vigvam - indijanski šotor

Ljudje iz stalnih naselij so se preživljali predvsem s poljedelstvom. Vendar je večina ljudstev na ozemljih zdajšnjih Združenih držav in Kanade ostala nomadska; v njihovem življenju sta imela glavno vlogo lov in nabiralništvo. Najpomembnejša lovna žival je bila bizon. Ljudje so se neprestano selili, pri čemer so jim bili v veliko pomoč šotori, ki so jih lahko zelo hitro postavljali, podirali in pripravili za potovanja. Zdaj niti Indijanci v rezervatih ne žive več v teh značilnih šotorih, imenovanih vigvami. Videti jih je mogoče le še po nekaterih kampingih in ob podeželskih motelih, kjer lastniki z njimi privabljajo goste. Za primerno ceno je ponekod v njih mogoče tudi prenočiti.

71. Spomin na državljansko vojno

Dogodki izpred okroglo 140 let so še globoko vsidrani v zavesti ljudi in pokrajini ameriškega Juga. Nenazadnje zato, ker se razmere na podeželju in obrobju niso umirile vse do 1. svetovne vojne. Nanje spominjajo spomeniki na prizoriščih nekdanjih bitk (na primer Gettysburg) pa tudi prireditve na prostem, kjer jih kar najbolj nazorno (konji, vozovi, ženske ...) ponavljajo. Leta 1860 je na volitvah zmagal republikanski kandidat Abraham Lincoln, ki je v predvolilnih govorih obljubljal odpravo suženjstva. Dvanajst zveznih držav ameriškega Juga, kjer je bilo suženjstvo sestavni del gospodarskega in političnega sistema, je iz zveze sklenilo izstopiti. Lincoln je grozil, da bo

odcepitev preprečil z uporabo sile. Kljub temu so se predstavniki Juga junija 1861 zbrali v Montgomeryju v Alabami in ustanovili zvezo konfederalnih držav Amerike. Premoč v ljudeh (1 proti 2,5) in orožju (1 proti 6) je bila izrazito na strani severa. V prid južnjaškim silam sta govorili le dejstvi, da so branili domače ozemlje in da je večina oficirjev v nekdanji zvezni armadi prihajala z Juga. Poveljnik južnjaških sil general Lee se je aprila 1865 predal generalu Grantu in v kraju Appomattox v Virginiji podpisal brezpogojno predajo. Življenje je izgubilo 365.000 ljudi, 282.000 pa je bilo ranjenih. V spomin padlim Američani zadnji ponedeljek v maju praznujejo "Memorial Day" (spominski dan).

72. "Divji zahod"

Tombstone je bil v drugi polovici 19. stoletja značilno rudarsko mesto v Arizoni na jugozahodu Združenih držav. Nastalo je ob rudniku srebra in v desetih letih obstoja je število prebivalcev naraslo na 10.000. Za zabavo na hitro obogatelih rudarjev je skrbelo 14 plesnih dvoran, velik del stavb je bil namenjen igralnicam in bordelom. Vendar pa je rudarstvo po nekaj desetletjih propadlo; številna mesta v podobnem položaju so v tistem času povsem opustela. Tombstone je preživel kot lokalno trgovsko središče. Leta 1962 je bil razglašen za narodni zgodovinski spomenik. Obnovljen je v prvotnem slogu in kot značilno mesto divjega zahoda (Wild West) privlači številne turiste.

73. Mormonsko svetišče v Salt Lake Cityju

Med številnimi verami so na ameriško celino omejeni izključno Mormoni, ki so prevladujoča cerkvena skupnost v državi Utah. Sicer je značilnost ameriških mest in podeželja verska pestrost. Nič nenavadnega ni, če je v srednje velikem kraju več kot 100 različnih Cerkev, kar za Salt Lake City ne velja. Cerkev "Jezusa Kristusa (in) apostolov poslednjih dni" ali na kratko mormonska cerkev je protestantska verska ločina, ki je na začetku 19. stoletja nastala na ameriškem Srednjem zahodu in je po božjem razodetju leta 1847 krenila na 1600 km dolgo pot prek prerij in Skalnega gorovja z namenom poseliti doline in kotline Utaha. Na pot jih je po naročilu prvega preroka Mormonov Josepha Smitha popeljal Brigham Young (spomenik v ospredju slike). Strogo versko življenje, ki temelji na medsebojni pomoči in dovoljuje mnogoženstvo, je v glavnem mestu Utaha Salt Lake Cityju z 800.000 prebivalci opazno na vsakem koraku, posebno še okrog Katedralskega trga (Temple Square). Tam so sredi 0,5 km² velikega parka za pol metra debelim obzidjem zgradili osrednjo mormonsko katedralo. Je iz svetlosivega granita in slovi po zvočnosti (na sliki v ozadju). Letno jo obiše okrog 4 milijone turistov.

74. Zabaviščni utrip ameriških mest

Ena od značilnosti ameriških mest je pestrost rasne, verske in socialne sestave. Rezultat sobivanja različnih skupin so javna praznovanja, parade, zabave in veseljačenja ter verski in drugi obredi, organizirani v različnih dnevih v tednu in v različnih obdobjih leta. Z izjemo božiča, kot priznanje evropski tradiciji krščanstva, na katere duhovnih temeljih je zrastle država, drugih zakonsko predpisanih cerkvenih praznikov ni (tudi velika noč ni državni praznik). "Ponarodeli" pa so nekateri povsem narodnostno obarvani prazniki, kakršna sta irska St. Patrick's Day in Halloween, po vsebini podobna pustu. Priljubljeni so tudi indijanski zbori Pow-Pow s parado, športnimi igrami ter obrednimi plesi z glasbeno spremljavo (bobni). Zabavo si je tudi v ameriškem mestu seveda mogoče kupiti (v saloonih, klubih, zabaviščih itd.), lahko pa se povsem spontano udejani na ulici, v lokalu ali parku (na sliki). Zanimivo je, da so nosilci glasbenega življenja vedno pogosteje neevropski priseljenci, predvsem črnci. Tem gre zahvala za jazz, blues, soul in reggae pa tudi za mnoge latinskoameriške ritme.

75. Otroci na ulici New Orleansa

Osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje je v pristojnosti države, ki deluje prek avtonomnih šolskih okrožij (School Districts). V njihovi organizacijski pristojnosti so šole kot izobraževalne, kulturne in športne ustanove ter dnevni prevozi otrok k pouku. Vse do 2. svetovne vojne je bilo izobraževanje pod vplivom anglosaške tradicije. Otroke so glede na gmotno stanje staršev, raso in vero izobraževali ločeno v različnih šolah. Nekatero elitno šole so do srede petdestih let 20. stoletja ohranile enorasno (belsko) sestavo učencev oziroma dijakov. Vrhovno sodišče je rasno razlikovanje v javnih šolah spoznalo za protiustavno šele leta 1954. To je sprožilo vrsto ukrepov za odpravo razlikovanja tudi na drugih mestih, na primer v javnem prevozu ali na delovnih mestih. Sodišče je leta 1955 dalo prav Rosi Parks iz Montgomeryja v Alabami, ki v avtobusu ni hotela odstopiti sedeža belcu. Lokalne oblasti (Arkansas, Severna Karolina, Misisipi itd.) so se tem odredbam dolgo upirale. V nasprotnem, črnem taboru je imel v boju za enakopravnost največjo javno podporo duhovnik dr. Martin Luther King. 39-letnega so leta 1968 ubili v Memphisu v državi Tennessee. Pokopan je v Atlanti. Umor je priznal pobegli kaznjenelec, belec James Earl Ray, ki so ga obsodili na 99 let ječe.

76. Židje v sinagogi

Podobno kot rasna enakopravnost je temelj sodobnega ameriškega načina življenja tudi verska svoboda. Leta 1963 je vrhovno sodišče odločilo, da je v javnih šolah molitev krščanskega očenaša protiustavno dejanje. Ukrep je razumljiv, če vemo, da so leta 1991 v Združenih državah zabeležili okrog 300 različnih verskih skupnosti. Število privrženecv nekrščanskih verstev je v stalnem porastu. To velja predvsem za islamsko skupnost, v katero vstopajo mnogi odrasli Američani s poprej drugačno duhovno usmeritvijo (primer Muhamed Ali/Cassius Clay). Podobno velja za daljnovzhodni verstvi hinduizem in budizem v vseh mogočih različicah. Židovska verska skupnost raste skladno z nizkim naravnim prirastkom. V tej skupnosti je najmanj medverskih porok, le 7 % (pri rimokatolikih 22 %). Priselitveni prirast je beležila le pred 1. in med 2. svetovno vojno, ko so se v strahu pred nacizmom številni evropski Židje podali najprej na Kubo (ZDA so mnoge židovske družine v tridesetih letih zavrnile). Po končani vojni so se nekateri, predvsem mladi, odločili za selitev v leta 1947 ustanovljeno židovsko državo Izrael. Ocenjujejo, da je na severnoameriški celini okrog 7 milijonov pripadnikov židovske vere. Njeni pripadniki se delijo na liberalne, konzervativne (starožidovske) in ultrakonzervativne (na sliki). Za slednje je značilno, da dobesedno udejanjajo vse, kar je zapisano v Mojzesovi in drugih svetih knjigah. Ženske moškim niso enakovredne.

77. Baptistična cerkev

Med verskimi skupnostmi v Združenih državah je najmočnejša protestantska verska skupnost (81 milijonov pripadnikov). Pozna kar 221 ločin, h katerim se prišteva okrog 40 % Američanov. Po številu so na drugem mestu rimokatoliki (49 milijonov). Okrog 5 milijonov Američanov trdi, da ni vernih oziroma, da so ateisti. Med protestantskimi verskimi skupnostmi so najštevilnejše mormonska (2,5 %), episkopalna (4 %), luteranska (11 %), metodistična (16 %) in baptistična (34 %). Slednja je najbolj razširjena na ameriškem Jugu in velja za najbolj konzervativno. Mejo prevlade te in metodistične verske skupnosti, ki poteka od vzhoda proti zahodu prek držav Severna Karolina, Kentucky, Missouri in Oklahoma, so severnjaki (deloma sarkastično) poimenovali "Bible Belt" (Biblijski pas). Za južnejše pokrajine velja, da so v njih prevladujoče tradicionalne krščanske vrednote. Med vsemi protestantskimi skupnostmi imajo najslabšo izobrazbeno sestavo baptisti. Deloma tudi zato, ker je med njihovimi pripadniki večina ameriških črncev (slika). V tem pogledu so na najboljšem episkopalci, ki žive večinoma v mestih in imajo največji delež belih pripadnikov.

78. Ilegalni prebeg iz Mehike v ZDA

Mnogi državljani Latinske Amerike imajo obe severnoameriški državi, Kanado in ZDA, za Indijo Koromandijo ameriške celine. Deloma upravičeno, saj je najnižja, z zakonom zagotovljena plača v Združenih državah 3,75 \$ na uro, medtem ko je v Mehiki le 0,85 \$. Podobo cedenja "mleka in medu" sta dolgo podpirali tudi obe bogati državi, saj so bili kmetijstvo in nekatere druge dejavnosti (turizem, komunala itd.), predvsem v ZDA, eksistenčno odvisni od cenene delovne sile, ki je ilegalno ali legalno prečkala državno mejo med Mehiko in ZDA. Skladno s predpisi jo prestopi vsaj 200 milijonov potnikov letno, ocenjujejo pa, da vsaj še milijon ljudi prispe ilegalno. Na 3322 km dolgi meji so zato po letu 1970 pričeli postavljati ovire in s sodobnimi prijemi (infrardeče detekcijske naprave, helikopterski nadzor) spremljati dogajanja na meji in ob njej. Okrepili so varnostno službo (Border Patrol) in leta 1995 izrazito poostri zvezno zakonodajo. Nekatere zvezne države, na primer Kalifornija, so napovedale še ostrejša ukrepa, ki naj bi vsebovali tudi zavrnitev nudenja (lažje) medicinske pomoči in vpisa v šolo vsem priseljencem brez ustreznih dokumentov. Navkljub rednemu vračanju prebežnikov, dnevnemu in nočnemu patroljiranju ob meji in postavljanju ograj iz bodeče žice, ni ilegalcev nič manj. Posebno iz srednjeameriških držav. V Mehiki so z izgradnjo obmejnih tovarn (Maquiladora) v lasti mešanih družb, kjer je dohodek nekajkrat višji kot drugod, uspeli ilegalne prehode dodobra zaježiti. Povečalo pa se je divje prečkanje meje na mejnih prehodih in v njihovi bližini. Posebno drzni so prebegi na območju mejnega prehoda San Ysidro v San Diegu - Tijuana. Pred očmi policije in carine posamezniki (ob pomoči kolegov) preplezajo zid, ki ločuje obe državi (slika), ali pa po avtocesti v nasprotni smeri prometa stečejo mimo vsej mejnih kontrol.

79. Aljaska, hiše na koleh

Skladno z naravnim okoljem so živeli in gradili svoja domovanja predvsem Indijanci. Ta so bila bodisi stalna, zgrajena iz kamenja ali na soncu sušenih glinenih zidakov in malte (adobe), ali občasna nomadska, narejena iz kož divjih živali (bivol) ali iz drugih materialov. Prva tovrstna naselja (Pueblos) najdemo v sušnih območjih jugozahodnega dela Združenih držav, denimo v Taosu in drugod v Novi Mehiki, Arizoni in Koloradu; druge (vigvam) pa v indijanskih rezervatih po vsej Ameriki, vendar bolj kot turistično privlačnost prazničnih zbirališč plemen kot pravo bivališče. Na Severnih teritorijih (Northern Territories) Kanade in na Aljaski srečujemo sezonska domovanja iz snega in ledu (iglu). Naravne razmere so ponekod vplivale tudi na izgradnjo domov belih priseljencev, predvsem na podeželju. Taka domovanja so postala neke vrste dvoživka: prilagojena so okolju, po izgledu pa so kopija evropske stavbne dediščine, predvsem nordijske (švedske, danske, severnonemške). V obmorskih

krajih so zelo pogoste hiše na koleh (Key West na Floridi), saj so stanovanjski prostori vsaj do neke mere zaščiteni pred uničevalnim delovanjem občasno visokih oceanskih valov. Domovanje na Aljaski (slika) izraža bojazen pred visokimi vodami (poleti) in snežno odejo (pozimi), podobna bivališča v notranjosti pokrajine, v posesti domačinov Inuitov, pa slonijo na tradiciji varovanja pred divjimi živalmi.

80. Značilna kanadska arhitektura

Stanovanjska gradnja v mestih zelo pogosto temelji na tradiciji priseljencev oziroma mestne arhitekture v državah, od koder so ti prišli. Različni stavbni slogi sovpadajo tudi z obdobji priselitev. V obdobju anglosaške kolonizacije severnoameriške celine je prevladovala zidava iz kamna, kakršno so poznali doma na Škotskem in Irskem. Dober primer prilagojene arhitekture iz tega obdobja so načrtno ohranjena mestna jedra v Kanadi (na sliki) in Novi Angliji (Boston). Pravzaprav gre za slog "trgovskih hiš", zgrajenih v 19. stoletju, v obdobju tako imenovane gotske prenove; njene prvine so se najprej pojavile pri gradnji javnih poslopij in v cerkveni arhitekturi (Cerkev Sv. trojice v New Yorku). Stanovanjska poslopja so po pravilu imela do štiri nadstropja, po zunanjih stopnicah dosegljiv glavni vhod ter vhod v kletne prostore pod njimi. Stanovanja so bila za takratne čase izredno prostorna in udobna (Greenwich Village v New Yorku). Na območjih, ki so jih v istem obdobju kolonizirali Španci, so bolj sledili tradiciji domačinov, a vendar postavljali stavbe, podobne onim na Iberskem polotoku (patios). Mestna jedra in misijoni (Nova Mehika, Arizona, Kalifornija) so zrastle v slogu tako imenovane "arhitekture adobe", ki je združevala lesene dele in travno-blatno malto. Iz železobetona zgrajeni nebotičniki v večjih mestih želijo posnemati nekatere prvine te tradicionalne arhitekture ameriškega Jugozahoda.

81. Uporaba lesa v gradbeništvu

V nasprotju s splošnim mnenjem stanovanjske gradnje v prevladujoči meri niso narekovali razpoložljivi viri na območjih priseljevanja. Bolj sta jo kultura in znanje priseljencev! Vendar večina podeželskih in mestnih enodružinskih hiš kot gradbeni material še uporablja les. V glavnem ločimo tri zgodovinsko pogojene tipe ameriške stavbne arhitekture v lesu: kolonialni, georgijski in novogrški slog. Kolonialni ima zametke v 16. stoletju, ko so prvi nordijski priseljenci pričeli okrog osrednjega, kamnitega kamina graditi pravokotne enodružinske stavbe iz lesa. Severnonemški priseljenci, ki so bili konec 17. stoletja že večji izdelovanja opek, so pri gradnji tovrstnih hiš lesene gradbene prvine postopoma nadomeščali z opekami. Georgijski slog je odgovor

premožnih južnjaških veleposestnikov stavbni arhitekturi Nove Anglije. Njihovi, po pravilu pobeljeni podeželski dvorci in mestne vile s preddverjem (Charleston) iz 18. stoletja so postali prototip tako imenovane "južnjaške arhitekture". Sredi 19. stoletja je lesno-opečna konstrukcija enodružinskih hiš pričela slediti antičnim vzorom (stolpiči, portali ipd.). Ta novogrški slog je posledica prve izrazite multikulture pomešanosti in vtisov, ki so jih nekateri državniki (na primer Thomas Jefferson) prinesli z obiska v Evropi. Tako je bil denimo prvi ameriški parlament (Kapitol) v Richmondu v državi Virginiji zgrajen po vzoru Maison Carree v Nimesu na jugu Francije, ki jo je predsednik pred tem obiskal.

82. Prvi koraki na Luni

Skladno z oboroževalno tekmo, sta nekdanja Sovjetska zveza in Združene države razvijali tehnologijo, ki naj bi jima omogočila prevlado v Zemlji bližnjem vesolju. Po prvem obkroženju Zemlje leta 1961 (Jurij Gagarin) so Američani dela na vesoljskem programu pospešili. Za osvajanje vesolja so določili tri prednostne lokacije: Cape Canaveral (Rt Canaveral) na Floridi (oporišče J. F. Kennedy), Houston v Teksasu (raziskovalno središče, trening ter komunikacijski center NASA) in puščavo Mojave v Kaliforniji (letalsko oporišče Edwards). John Glenn (zdaj senator demokratske stranke) je februarja 1962, tri mesece za Rusom, presegel sovjetski dosežek. Predsednik John F. Kennedy je zastavil še smelejše načrte: osvojiti Luno. Vesoljsko plovilo Apollo 11 je s pomočjo rakete Saturn julija 1969 poletelo proti Luni, kjer sta Neil Armstrong in Edvin Aldrin tudi pristala. Armstrong (na sliki) je ob sestopu z zadnje stopnice lunarnega modula dejal: "To je majhen korak za človeka, a velik za človeštvo." Do leta 1975 so Američani še sedemkrat poleteli proti skrivnostnemu zemljinemu sopotniku, nakar so program opustili in se posvetili izgradnji vesoljske postaje v Zemljini krožnici ter izdelavi vesoljskega plovila za večkratno uporabo (Shuttle).

83. Golden Gate - simbol San Francisca

Po 2. svetovni vojni so se Združene države zaradi medvojne izkušnje (Pearl Harbour) pričele dejavneje ukvarjati in razvijati stike s tihoceanskim bazenom. Zaradi vojaške angažiranosti v Aziji (Koreja, Vietnam), obetavnih tržišč Daljnega vzhoda ter rastoče gospodarske moči Japonske in Južne Koreje so pričele vzpodbujati razvoj lastnega pacifiškega oboda. Po razcvetu v letih "zlate mrzlice", ki je trajala do 1. svetovne vojne, je po obdobju zamiranja gospodarskega razvoja pokrajina sredi sedemdesetih let 20. stoletja doživela ponoven vzpon. Letalska industrija (Boeing, Douglas), pomorstvo (San

Francisco, Seattle, Portland) in že omenjena elektrotehnična industrija (Hewlett Packard, Microsoft) so imeli partnerja v starejših naftnem gospodarstvu in kmetijstvu. Za nemoten razvoj je bilo potrebno zgraditi ustrezno prometno infrastrukturo. Njeno gradnjo so deloma začeli že pred 2. svetovno vojno. Leta 1937 so po načrtih J. B. Straussa in štirih letih gradnje dokončali (takrat) najdaljši prostoviseči most na svetu, The Golden Gate Bridge (Most zlatih vrat). V dolžini 2,7 km in 67 m nad morsko gladino po najkrajši poti povezuje sever in jug Kalifornije.

84. Parnik na Misisipiju

Nikjer na svetu ni športu, zabavi in rekreaciji namenjena tolikšna pozornost kot v Združenih državah. Preživljanje prostega časa je tema, ki Američane srednjega socialnega sloja spremlja od mladih nog. Tretjino življenja prebijejo pri dejavnostih, namenjenih sprostitvi. V rosnih letih jih privlačijo Disneyjevi svetovi ter zabavišča (Universal Studios, Six Flags, ipd.), nato je socialna dolžnost prirejanje piknike in sprejeme ter se udeleževati prireditev domačega športnega kluba (ponavadi košarkaškega, baseballskega, hokejskega ali moštva ameriškega nogometa), v srednjih letih se spodobi biti član golf kluba in hoditi na ladijska križarjenja, na stara leta pa je razumljivo, da imaš vsaj dvoje domovanj, enega v gorah in drugega v subtropskem oziroma puščavskem podnebnem pasu; takrat so v ospredju zabavnega dela življenja igre na srečo. Krajev, kjer so le-te temeljna gospodarska dejavnost, je v sodobni Ameriki vsaj dva ducata. Poleg njih je licenco za prirejanje iger na srečo pridobilo že 23 indijanskih plemen, vrsta ladij-igralnic (na sliki) na rekah in umetnih jezerih ter celo ena letalska družba. Najbolj znani igralniški središči sta Las Vegas in Atlantic City; slednji zadovoljuje potrebe Megalopolisa (regije med Bostonom in Washingtonom). Obilica zabave za stare in mlade, velika izbira (poceni) prenočitvenih zmogljivosti in prehrane, vse to gostu daje občutek zadovoljstva oziroma, da je za svoj denar prejel ustrezno uslugo.

85. Gejzir v narodnem parku Yellowstone

Yellowstone je prvi ameriški narodni park, ustanovljen leta 1872 na vzhodu Skalnega gorovja (Rocky Mountains) oziroma na skrajnem severozahodu zvezne države Wyoming. Ime Yellowstone pomeni Rumeni kamen in ga je območje dobilo zaradi obilnih primesi žvepla; te so značilno obarvale pokrajino. Živahna vulkanska dejavnost se je pojavila pred dvema milijonoma let in se pred okrog 600.000 leti umirila. Nanjo še spominjajo številni postvulkanski pojavi, razmeščeni v ostanku velike kaldere na nadmorski višini 2100 do 2500 m. Najznačilnejši pojavi so izviri in izbruhi vročega blata (mofete), žvepla

(solfatare), vodne pare (fumarole) in vroče vode (gejzirji). Med številnimi gejzirji je najbolj znan Old Faithful (Stari zvesti), ki v presledkih, dolgih od pol ure do dve uri bruha vodo in paro 35 do 50 m visoko. Po nedavnih potresih se je povprečni presledek med izbruhi nekoliko podaljšal, višina izbruha pa zmanjšala. V Yellowstonu je tudi gejzir Steamboat (Parnik), ki je z izbruhi, visokimi do 130 m, največji tovrstni pojav na svetu. Bruha v nepredvidljivih presledkih, dolgih od 4 dneve do 50 let.

86. Orjaške sekvoje v Kaliforniji

Zaledje pacifiške obale je naravno rastišče največjih dreves na svetu, orjaških sekvoj, pa tudi druge vrste dreves tu dosežejo izjemne razsežnosti. Smreke so na primer marsikje visoke prek 90 m. Sekvoje se delijo na dve dokaj različni podvrsti, ki se razlikujeta po višini oziroma čokatosti; za obe sta značilna visoka starost (prek 2000 let) in rdečkasto obarvan les. Visoke sekvoje tik ob morski obali rasejo le po dolinah na severu Kalifornije in jugu Oregona. Najvišja med njimi meri 112 m in velja za najvišje drevo na planetu. Druga podvrsta rase po kotanjah na zahodni, bolj namočeni strani pogorja Sierra Nevada v Kaliforniji na nadmorski višini okrog 2000 m. Največje drevo je dobilo ime po generalu Shermanu in velja za največje živo bitje na Zemlji. Čeprav v višino meri "le" 84 m, ima pri tleh premer dobrih 11 m, prostornino njegovega lesa pa ocenjujejo na skoraj 1500 m³. Zaradi kakovostnega lesa so večino rastišč sekvoj (imenovanih Groove) že posekali, najlepša med njimi pa so k sreči še pravočasno zavarovali.

87. Meteorski krater v Arizoni

Krater na fotografiji velja za enega največjih meteorskih kraterjev na Zemlji. V premeru meri okrog 1,2 km, globina pa presega 100 m. Strokovnjaki ocenjujejo njegovo starost na 40.000 let. Zaradi gostega ozračja le malo meteoritov pade na Zemljino površje, ker večina že prej zgori. V novodobnem času so zaznali le nekaj padcev na površje, a so bili vsi, razen tistega na območju reke Doljnje Tunguske v osrednji Sibiriji, majhnih dimenzij. Meteorit, ki je izoblikoval okrogel krater v Arizoni, je moral imeti premer nekaj deset metrov. Sicer se videz kraterja bistveno ne razlikuje od kraterjev vulkanskega izvora, ki so nastali s sesedanjem vulkanskih stožcev zaradi izpuha plinov. Vendar je nastal v sedimentnih kamninah, na kar opozarjajo trdni vodoravni skladi, ki sestavljajo zgornji, strmejši del oboda. Na dnu so našli tudi ostanke meteorita s samosvojo kamninsko sestavo.

88. Los

Skladno z raznolikimi naravnimi razmerami je raznovrsten tudi živalski svet. Čeprav ga je človek v najnovejšem času že dodobra iztrebil, je marsikje v naravnem okolju še mogoče videti obilico živali. Tipični živalski predstavniki severozahoda in goratega zahoda celine so medved, puma in los (*Alces alces*). Slednjega je med vsemi tremi še najlažje najti in opazovati. Je največji predstavnik jelenjadi in je strog rastlinojeden. Njegova glavna značilnost je lopatasto rogovje. V topli polovici leta se živali na videz brezskrbno hranijo in pridobivajo zalogo tolšče tudi za ostre zime, ko le težka pridejo do hrane. Do 800 kg teški samci žive v glavnem samotarsko življenje in se le v času parjenja pridružijo čredicam samic in mladičev.

89. Aligator

Aligator je predstavnik vlažnejšega subtropskega dela celine, ki ga najdemo v južnih ameriških zveznih državah, med Teksasom na zahodu in Florido na vzhodu. Je predstavnik krokodilov, ene od najstarejših še živečih vrst plazilcev na našem planetu. Od "pravih" krokodilov se razlikuje po tem, da sta njegova čeljana v spodnji čeljusti pri zaprtem gobcu nevidna, medtem ko jih je pri krokodilih mogoče vseskozi opazovati. V tesnem sorodu z aligatorjem je precej manjši kajman. Najdaljši aligator je misisipijski aligator (*Alligator mississippiensis*), ki živi le še v rezervatih ob spodnjem toku in v delti največje severnoameriške reke, najdemo pa ga tudi v močvirjih narodnega parka Everglades na Floridi. Doseže lahko dolžino do 6 m. Aligatorje zaradi dragocene kože marsikje načrtno redijo.

90. Bizon

Bizon (*Bison bison*) je predstavnik goveda in je morda najbolj znana severnoameriška žival. Njen naravni življenjski prostor so prerije, kjer si deli ozemlje s prerijskimi psi, antilopami, kojoti in drugimi živalmi. Indijancem (bizonu so rekli tatanka) so bile črede bizonov tolikšnega pomena za preživljanje, da so jim sledili na njihovih poteh in zato mnogokje ohranili nomadski način življenja. Od njih so dobili meso, kože za obleke, iz kosti pa so izdelovali orodje in orožje. Konec 19. stoletja so belci nekoč milijonsko število bizonov že tako iztrebili, da jih je ostalo le še nekaj sto in jim je grozilo skorajšnje izumrtje. Z naglim ukrepanjem jim je ogroženo žival uspelo zavarovati, nakar so jih postopoma načrtno naseljevali v prerijske in gorske narodne parke osrednjih delov ZDA ter Kanade. Danes samo število prerijskih bizonov ocenjujejo na več kot 100.000, njihovih bližnjih sorodnikov gozdnih bizonov pa je precej manj.

Avtorji fotografij:

Darko Bencik (1, 47, 70, 74, 80,90)

Bojan Brecelj (76, 77)

Borut Drobnjak (4, 11, 30, 45, 46, 57, 63)

Eva Feguš (13)

Matej Gabrovec (3, 7, 24, 35, 37, 56, 72)

Rado Genorio (23, 81)

Anton Gosar (2, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 49, 51, 60, 61, 62, 68, 71, 73, 75, 78, 82, 83, 84, 87)

Drago Kladnik (20, 38, 48, 50, 52, 55, 58, 59, 64, 65, 66, 67, 69, 85, 86, 88)

Stane Klemenc (53, 54, 79)

Roman Šimec (89)

Metod Vojvoda (16)

Avtorji besedila:

Borut Drobnjak (4, 11, 30, 45, 46, 57, 63)

Matej Gabrovec (3, 7, 24, 35, 37, 56, 72)

Anton Gosar (1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 18, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 36, 39, 40, 61, 62, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84)

Drago Kladnik (14, 15, 16, 17, 19, 20, 33, 38, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 85, 86, 87, 88, 89, 90)

SEVERNA AMERIKA
Spremnno besedilo k zbirki diapozitivov

Založilo
Ljubljansko geografsko društvo

Razmnoževanje diapozitivov
Bojan Brecelj

Razmnoževanje
Tiskarna Povše, Ljubljana

Razmnoženo v 300 izvodih

Ljubljana, 1997